

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Den Jordiske Fadern

Bilden av Josef i barndomsberättelserna i Matteus och Lukas.

The Earthly Father
The picture of Joseph in the infancy narratives of Matthew and Luke

Fredrik Borglin

Termin: HT14

Kurs: RKT145, Kandidatuppsats, 15 hp

Nivå: Kandidat

Handledare: Dan Nässelquist

Abstract

The purpose of this study is to investigate how the authors of Matthew and Luke describe Joseph; The main aim is to see how the picture of him is drawn in the infancy narratives of their respective Gospels; what unites, and what distinguishes the pictures of the two evangelists' account of Joseph, as a character and as a father.

With the help of both textual and grammatical criticism, this study investigates - pericope by pericope - different aspects of Joseph's participation in the infancy narratives of Matthew and Luke; his relationship to the child and the mother, the terms used to describe him, and his overall *modus operandi*. This essay builds its structure upon the individual study of each pericope, with the aim of painting a general and summarized picture.

From the outset of already formulated uniting characteristics of the two gospels, as stated in Raymond E Brown's *The Birth of the Messiah* this study proposes that more can be said about the common features of Matthew and Luke, especially concerning Joseph's both character and relation to the child. First, this study suggests that both Matthew and Luke describe Joseph as the *legal* father of Jesus; second, both evangelists seems to describe Joseph as observant of Jewish law and custom.

The main impression of the two evangelists' birth narratives is however the differences concerning the description of Joseph. This study shows that there is one major common feature: the ambivalence evident in the evangelists' way of describing Joseph. On the one hand, both Matthew and Luke prescribe Joseph some importance; Matthew by describing Joseph and letting him act, Luke by calling him *father* and *parent*. On the other hand, both Matthew and Luke wishes to limit the importance of Joseph; Matthew by never calling Joseph *father* or *parent*, and by using ways of expression and word order that indicates the opposite of a close relationship; Luke by letting Joseph become an overall absent figure – especially when compared to other characters in the narrative. All this combined indicates the already mentioned ambivalence, which in turn points towards a knowledge of Jesus' later speeches of his heavenly father already in the infancy narratives.

Keywords:

Joseph, Matthew, Luke, Infancy Narratives, Textual Criticism, Grammatical Criticism, Jesus' father.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	5
1.1	Syfte.....	5
1.2	Frågeställning.....	5
1.3	Metod.....	6
1.4	Material och Avgränsningar.....	7
1.5	Struktur.....	7
1.6	Forskningsöversikt.....	7
2	Inledning till studiet.....	9
2.1	Josefsrefenser under Jesu verksamhet.....	9
2.2	Jesu barndom och övrigt evangeliematerial.....	10
2.3	Gemensam ram för barndomsskildringarna.....	12
3	Bilden av Josef hos Matteus.....	13
3.1	Jesu släkttavla – Matt 1:1-1:17.....	13
3.2	Jesu födelse – Matt 1:18-1:25.....	16
3.2.1	Josef som rättfärdig.....	17
3.2.2	Josef som namngivaren.....	19
3.2.3	Två ytterligare noteringar.....	20
3.3	De österländska stjärntydarna – Matt 2:1-2:12.....	23
3.4	Vistelse i Egypten – Matt 2:13-2:23.....	24
3.4.1	Josefs drömmar.....	24
3.4.2	Uttrycket “barnet och dess mor”.....	28
3.4.3	Gammaltestamentliga allusioner.....	29
3.5	Konklusion.....	29
4	Bilden av Josef hos Lukas.....	31
4.1	Budskapet till Maria om Jesu födelse – Luk 1:26/27-1:38.....	31
4.2	Marias besök hos Elisabeth - Luk 1:39-1:56.....	32
4.3	Jesu födelse - Luk 2:1-2:21.....	33
4.3.1	Marias och Josefs relation.....	33
4.3.2	Marias barn, herdarnas besök och namngivningen.....	36
4.4	Jesus hos Symeon och Hanna i templet – Luk 2:22-2:40.....	37
4.4.1	Josef omnämnd som förälder och far.....	39
4.5	Den tolvårige Jesus i templet – Luk 2:41-2:52.....	41

4.5.1 Sammanställande diskussion.....	43
4.5.2 Barnet talar om sin far.....	45
4.6 Jesu släkttavla – Luk 3:23–3:38.....	48
4.7 Konklusion.....	49
5. Slutdiskussion och resultat.....	51
6. Litteraturförteckning.....	54

1 Inledning

Evangelisterna Matteus och Lukas berättar, till skillnad från Markus och Johannes, i några inledande kapitel om Jesu födelse och barndom. Även om Jesus tveklöst är huvudpersonen i evangelierna, så kan man i berättelserna om Jesu barndom inte tala om honom som ett handlande subjektet såsom han är i sin verksamhet som vuxen; istället riktar evangelisterna sitt fokus mot Maria och Josef; I de inledande kapitlen är det dessa som får sägas vara om inte huvudpersonerna, så åtminstone de mest beskrivna och mest handlande karaktärerna.

I evangeliernas huvuddelar, som redogör för Jesu verksamhet och passionshistorien, är dessa båda karaktärer däremot närvarande i avsevärt mindre utsträckning. Detta gäller i synnerhet Josef, som enbart nämns vid något enstaka tillfälle, och som själv aldrig uppträder efter det att Jesus påbörjat sin verksamhet. Jesus talar vid flertalet tillfällen hos samtliga evangelister om sin far, men hänvisar då alltid till Gud, sin himmelske fader. Detta gör Josef, den jordiske fadern, till ett intressant ämne för en närmare studie, inte minst genom den dubbelhet som kan skönjas i hans både närvaro och frånvaro i olika segment av de bibliska berättelserna.

Hur tecknar egentligen Lukas och Matteus Josef i sina berättelser om Jesu barndom? Hur mycket av en fadersgestalt går att skönja i beskrivningarna av honom? Hur förbereder dessa beskrivningar för, och hur relaterar de till Jesu verksamhet och tal om sig själv som Guds, inte Josefs, son? Framstår bilden av fadern Josef som malplacerad när vi fortsätter läsa i evangelierna om sonen Jesus och dennes tal om den andre, himmelske, fadern? Eller går det rentav att skönja att bilden av Josef som fadern till Jesusbarnet är tecknad för att lämpa sig väl för att bli ersatt av en annan fadersgestalt, som är av ett diametralt annat slag?

I denna uppsats vill jag göra en läsning av perikoperna i vilka Josef ingår för att belysa vad som faktiskt, bortom julspel, helgonberättelser, julkrubbor och konstnärliga framställningar, går att säga om Josef utifrån det bibliska berättelsematerialet.¹ Hur mycket, och vilken slags fader är han?

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att kartlägga hur Josef beskrivs i berättelserna om Jesu barndom hos evangelisterna Matteus och Lukas, samt vilka likheter och skillnader i bilden av Josef som återfinns dessa båda evangelister emellan.

1.2 Frågeställning

Denna studie utgår ifrån två huvudsakliga frågeställningar: **1: Vilken bild av Josef tecknas i Matteus**

¹ För en sammanställning av hur Josef har framställts i konsten, se Stobaeus, *Josef – om Jesu far i Bibeln och den kristna traditionen*.

och Lukas evangelier? och 2: Hur överensstämmer och skiljer sig denna bild evangelisterna emellan?

1.3 Metod

Denna uppsats använder sig i mötet med textmaterialet av sammanlagt tre metoder, *Grammatical criticism*, *Textual criticism* och *Redaction criticism*. Här ska något kort sägas om dessa metoder, centrala begrepp inom en av dem, samt något om hur dessa metoder kombineras och samverkar i denna studie.

Grammatical criticism kan enkelt beskrivas som analys av en (bibel-)text genom dess språk. Metoden är inte enbart upptagen med enskilda ords betydelse och funktion som bärare av mening, utan riktar också fokus mot hur och på vilka sätt dessa ord är arrangerade i fraser och meningar för att bilda meningsbärande enheter. För att kartlägga alla aspekter av ord och samspelet dem emellan används inom denna disciplin en rad verktyg från fält som semantik, filologi, lingvistik, etymologi, grammatik, syntax och lexikografi.²

Textual criticism kan beskrivas som arbetet med (bibliska) manuskript utifrån det faktum att av de tusentals manuskript och fragment som idag är kända, finns en mycket omfattande flora av varianter.³ Denna metod har en tredelad målsättning, (1) att kartlägga hur alternativa läsarter uppstått under de bibliska texternas tradering, (2) att försöka fastställa den ursprungliga ordalydelsen när detta är möjligt, och (3) att bestämma bästa tänkbara form och ordalydelse för den text som möter den moderne läsaren.⁴

Arbetet med denna metod består bland annat i att studera och försöka fastställa manuskripts ålder och tillförlitlighet och att i mötet med en passage där varianter återfinns försöka fastställa den (mest) ursprungliga läsningen.⁵ I detta arbete används inte sällan två begrepp som också förekommer i denna uppsats och därför kort skall förklaras, *lectio difficilior* och *lectio brevior*. Dessa båda termer innebär att i valet mellan två läsarter, skall en svårare (*difficilior*) läsning väljas framför en lättare, och en kortare (*brevior*) läsning väljas framför en längre. Viktigt att påpeka är emellertid att dessa båda begrepp inte kan appliceras slaviskt, utan måste samverka med övriga aspekter av metoden, för att bästa möjliga bedömning skall kunna göras.⁶

2 För en utförligare beskrivning av denna metod samt en genomgång av verktyg och förslag till vidare läsning, se Hayes & Holladay, *Biblical Exegesis – A Beginner's Handbook*, ss. 72ff.

3 Metzger et al, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, s. XXIV.

4 Hayes & Holladay, *Exegesis*, s. 42.

5 För dateringar av manuskripten i notapparaten i NA²⁸, se Appendix I, *Codices Graeci et Latini in haec Editione Adhibiti*, ss. 792ff; för datering av vissa manuskripts korrigeringar, se ss. 59*; för information om och i vissa fall datering av tidiga översättningar och material hos kyrkofäder, se ss. 67*ff; För datering av manuskript och övrigt källmaterial i *The New Testament in Greek*, se ex ss viii-xiii i *The New Testament in Greek; 3, The Gospel According to St. Luke. Part 1: Chapters 1-12*.

6 För längre redogörelser för dessa begrepp samt för tillvägagångssätt och metoden textual criticism i allmänhet, se t ex Metzger et al, *Commentary*, ss. XXIVff; Aland & Aland, *The Text of the New Testament*, ss. 280ff; Metzger &

Även metoden *Redaction Criticism* kommer till användning i denna uppsats. Denna metod uppmärksammar att en text kan ha haft flera förstadier innan den får sin slutliga form. Metoden intresserar sig för samtliga stadier av en texts historia men riktar ett särskilt fokus på en texts slutliga form och dennas relation till eventuella tidigare stadier av densamma. Metoden försöker också utröna hur eventuella redigeringar av texten, och då i synnerhet de som är synliga i den slutliga versionen, kan återspegla teologiska tendenser i texten, vilka i sin tur kan bidra till förståelsen av författarens och eventuella redaktörers teologiska agenda.⁷

Dessa metoder kommer i denna studie att samverka särskilt väl, då studiet av handskriftsvarianter (textual criticism) inte sällan uppmärksammar omformuleringar och ändrade ordval (grammatical criticism), vilket i sin tur blottlägger det faktum att de texter som här studeras har en historia som innehåller både författare och redaktörer med ibland olika teologiska agendor (redaction criticism).

1.4 Material och Avgränsningar

Det material som studeras i denna uppsats är de textpassager hos evengelisterna Matteus och Lukas som uppehåller sig kring Jesu födelse och barndom, i vilka Josef figurerar, det vill säga Matt 1:1-2:23; Luk 1:26/27-38, 2:1-52. Luk 1:39-56 ges trots Josef frånvaro där ett eget *kortare* avsnitt; Släkttavlan i Luk 3:23-38 behandlas relativt kortfattat trots att denna perikop återfinns utanför Lukas berättelse om Jesu barndom. Övriga perikoper (Luk 1:1-25, 1:57-80) summeras under andra rubriker alternativt behandlas inte. Referenser till Josef under Jesu verksamhet behandlas kortfattat under **2.1**. Om inget annat anges är det den eklektiska texten i NA²⁸ samt varianter i notapparaten i densamma den text som studeras. Vid enstaka tillfällen kan ytterligare textkritiska utgåvor på grekiska eller latin komma att användas, vilka i förekommande fall där och då specificeras.

1.5 Struktur

Denna uppsats består efter några korta inledande passager (**2**) av två huvuddelar som behandlar textmaterialet i Matteus (**3**) respektive Lukas (**4**). Sist i dessa båda avsnitt återfinns en konklusion över respektive avsnitt, och allra sist i studien återfinns en avslutande diskussion och de resultat som studien genererat (**5**).

1.6 Forskningsöversikt

Av de bibelkommentarer som använts i denna studie förtjänar i synnerhet en att här särskilt lyftas fram: **Raymond E Browns** *The Birth of the Messiah*. I denna mer än 700 sidor långa

Ehrman, *The Text of the New Testament*, ss. 300ff.

⁷ Hayes & Holladay, *Exegesis*, ss. 127f.

bibelkommentar görs en djupgående studie av barndomsberättelserna i Matteus och Lukas evangelier. Browns särskilda fokus på de två inledande kapitlen hos respektive evangelist gör det möjligt för honom att ta ett helhetsgrepp på samtligt evangeliematerial rörande Jesu barndom, vilket resulterat i såväl en ingående studie av barndomsberättelserna var för sig som utförliga jämförelser dem emellan. Brown redogör genomgående för olika perspektiv och tolkningar när sådana föreslagits av andra, men tar också själv ställning när flera tolkningar av en passage presenteras.

Vidare ansluter sig Brown till ett synsätt som innebär att barndomsberättelserna främst skall uppfattas som verktyg för evangelisternas teologi och kristologi, vilket inte minst relativiserar de historicitetsproblem som barndomsberättelserna innehåller. Brown lyfter i ett initialt skede fram en rad gemensamma nämnare för Lukas och Matteus redogörelser för Jesu barndom, bland vilka han listar den helige andes deltagande i barnets tillkomst, vilket gör att hans synsätt skiljer sig från Parrinders, som menar att endast Matteus beskriver detta tydligt (jämför nedan). Josef kommenteras närhelst han beskrivs eller är närvarande i texten, och Brown ägnar en längre passage åt en jämförelse mellan Josef och flertalet gammaltestamentliga karaktärer, ett perspektiv som emellertid inte ryms inom ramen för denna uppsats.

Geoffrey Parrinder argumenterar i boken *Son of Joseph – the Parentage of Jesus* för en naturalistisk syn på Jesu familjesituation i allmänhet och tanken på jungfrufödseln i synnerhet. Han menar att tanken på jungfrufödseln vid sidan om hos Matteus har sin hemvist i apokryfa skrifter sammanställda först under det andra århundradet, skrifter som också är källan till tanken på Maria som *semper virgo*; dessa idéer var med andra ord, enligt Parrinder, okända för de första generationernas kristna. Parrinder menar vidare att en asketisk rörelse inom kyrkan lett till att synen på sex och familjeliv nedvärderats till förmån för ett kyskhetsideal; tanken på jungfrufödseln är att betrakta som en börda för den enskilde kristne, dessutom dåligt underbyggd i de bibliska skrifterna.

Utifrån detta driver så Parrinder tesen att Jesus ska ses som Josefs och Marias gemensamma barn, tillkommet under normala omständigheter, samt att de "syskon" som evangelierna omtalar och som enligt Parrinder inte sällan fallit offer för en felaktig förståelse där de antingen uppfattas som Josefs barn från ett tidigare äktenskap eller avlägsna släktingar, skall förstås som just Jesu biologiska syskon. Parrinder menar att Josef och Maria alltså bildar en stor familj med många barn där Jesus är äldst i syskonskaran, tillkommen på precis samma sätt som sina yngre syskon, utifrån övertygelsen att andra förklaringar saknar stöd i de bibliska texterna samt att sättet att se på Josefs och Marias familj som naturligt bildad kan utgöra ett föredömligt exempel för den kristne och familjeliv och sex kan uppvärderas och betraktas som gåvor från Gud.

Denna bok ger på inget sätt någon exegetisk behandling åt det aktuella textmaterialet, men

bereds här plats då den riktar ett särskilt fokus på Josef (om än med annat perspektiv än denna uppsats). Boken är också intressant då Parrinder vid ett flertal tillfällen refererar till Brown och boken *The Birth of the Messiah* och går i argumentation mot dessa. Parrinders närvaro här förklaras alltså av att han utgör en motpol mot och en nyansering av Brown. Detta är viktigt för diskussionen och nyanseringen i uppsatsen. Däremot kan Parrinders bok inte stå nära uppsatsens varken syfte eller frågeställning.

2 Inledning till studiet

Jag skall här kort redogöra för några viktiga perspektiv inför textstudiet över Josef i berättelserna om Jesu barndom. Jag kommer att beröra förekomsten av referenser till Josef i övrig evangelietext, relationen mellan berättelserna om Jesu barndom och övrig evangelietext, samt fastslå en ram av gemensamma nämnare för barndomsberättelserna hos Matteus och Lukas.

2.1 Josefsreferenser under Jesu verksamhet

Även om uppsatsens primära textunderlag inte sträcker sig utanför berättelserna om Jesu barndom hos evangelisterna Matteus och Lukas, skall något ändock sägas om hur Josef framställs i allt det evangeliematerial som kan föras till kategorin "Jesu verksamhet," alltså all evangelietext barndomsberättelserna borträknade. Denna kortfattade sammanställning syftar till att visa på Josefs i stort sett totala frånvaro där, och som en följd av detta, barndomsberättelsernas näst intill enväldiga roll som biblisk källa till vår förståelse av honom.

Tre av fyra evangelister refererar i någon mån till Josef under Jesu verksamhet, vid sammanlagt fyra tillfällen. Hos Johannes omtalas Jesus som Josefs son vid två tillfällen, först av Filippos i en replik till Natanael,⁸ senare av några judar som i en indignerad fråga undrar hur denne Jesus, vars föräldrar de känner, kan säga sig ha kommit ner från himlen.⁹ Även hos Lukas frågar sig människor om Jesus inte är Josefs son, men denna gång i samband med att man blir positivt överraskad över ett framträdande Jesus gör i Nasarets synagoga.¹⁰

De båda andra synoptiska evangelierna berättar om samma händelse som Lukas,¹¹ men hänvisar inte på samma sätt till Josef. Matteus gör här en något mer förtäckt hänvisning genom att låta den förundrade folkmassan tala om en familjekonstellation och fråga sig om Jesus inte är hantverkarens son.¹² Markus nämner i sin parallell till denna händelse inte någon fader över huvud taget, utan låter de närvarande tala om Jesus själv som hantverkaren, och som Marias son.¹³ Exemplet tas ändå upp här i egenskap av synoptisk parallell till en passage där det finns en referens till Josef, samtidigt som avsaknaden av en sådan Josefs-referens hos Markus belyser det faktum att författaren aldrig nämner Josef i sitt evangelium.¹⁴ Det har föreslagits att denna totala frånvaro av Josefs-referens hos Markus tyder på en insikt hos evangelisten om Jesu avsaknad av en "jordisk fader," men en enklare förklaring är att föredra: Josef är inte närvarande under Jesu verksamhet hos någon evangelist,

8 Joh 1:45; Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.

9 Joh 6:42; οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἴδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα;

10 Luk 4:22; ἔλεγον· οὐχὶ υἱὸς ἐστὶν Ἰωσήφ οὗτος;

11 Det som sägs i Joh 6:42 är en del av Jesu undervisning i *Kapernaums* synagoga. Därför ser jag inte denna perikop som en parallell till övriga evangelister, vilket dock andra har gjort; se ex Parrinder, *Son of Joseph*, s. 51.

12 Matt 13:55; οὐκ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;

13 Mark 6:3; οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας....;

14 Brown, *The Birth of the Messiah*, s. 519; Parrinder, *Son*, s. 110, 112.

varför det är mycket troligt att Josef avlidit före det att Jesus döps och inleder sin verksamhet, vilken i sin tur leder Markus till slutsatsen att en referens till Josef är onödig.¹⁵

2.2 Jesu barndom och övrigt evangeliematerial

Vi kan av ovan se att Josef är mycket sparsamt representerad i berättelserna om Jesu verksamhet. Hur kan man då betrakta barndomsberättelsernas relation till övrig evangelietext? En kort behandling av detta perspektiv syftar till att bistå i kartläggningen över hur bilden av Josef kan skilja sig så pass mycket mellan berättelserna om Jesu barndom respektive verksamhet.

Barndomsberättelser tecknade över kända personer, såväl historiska som mytologiska, med varierande grad av fantasifulla och övernaturliga inslag, och med olika starka kopplingar till annat berättelsematerial rörande personen i fråga förekommer på många håll i antiken.¹⁶ Mer specifikt beträffande Jesus och de nytestamentliga utsagorna om hans barndom urskiljer Raymond E Brown tre stadier av hur man har sett och ser på barndomsberättelserna och dessas relation till evangelietexterna i stort.¹⁷

1. Barndomsberättelserna skiljer sig avsevärt från övrig evangelietext.
2. Historicitetsproblemet blir större tack vare insikten om i vilken utsträckning de båda kanoniska barndomsberättelserna skiljer sig sinsemellan.
3. Historicitetsproblematiken relativiseras i någon mån av tanken att barndomsberättelserna främst ska ses som redskap för respektive evangelists teologi och kristologi.¹⁸

Man har ibland uppfattat frånvaron av barndomsberättelser hos Markus och Johannes som ett tecken på att dessa evangelier skulle vara yngre än övriga, men en sådan slutsats går inte att dra, tendenserna verkar snarast vara de motsatta. Ju längre kronologiskt tillbaka man tittar i de nytestamentliga texterna i sin helhet, desto färre referenser till Jesu födelse och familj stöter man på. Förklaringen till detta är enligt Brown att man i tidig kristen reflektion och förkunnelse helt enkelt inte såg Jesu födelse som något frälsningsbringande i stil med hans död och uppståndelse.¹⁹

Berättelserna om Jesu verksamhet har, menar Brown vidare, initialt formats och sammanställts utan kännedom om barndomsberättelserna.²⁰ Senare ser Matteus och Lukas enligt Brown antingen *kristologiska implikationer* i de berättelser om Jesu barndom som är i omlopp, eller åtminstone

15 En argumentation gällande en sådan insikt hos Markus har gjorts av ex. Miguens, men såväl Brown som Parrinder ser Josefs frånvaro som ett tecken på att han avlidit; se Brown, *Birth*, s. 519; Parrinder, *Son*, s. 110.

16 Exempel på sådana är berättelserna om Alexander den Store, se Henrikson, *Antikens Historier, I*, ss. 157-162; Herakles, se Lindskog, *Grekiska Myter och Sagor*, ss. 27, 30; Romulus och Remus, se Henrikson, *Antikens Historier, II*, ss. 18-23. Brown kopplar, som vi ska se nedan, andra liknande exempel till en perikop hos Lukas.

17 Se Brown, *Birth*, s. 26.

18 Också Fitzmayer ger uttryck för denna punkt i *The Gospel According to Luke I-IX*, s. 306.

19 Brown, *Birth*, s. 28.

20 Brown, *Birth*, s. 32.

möjligheten att inkorporera dessa barndomsberättelser i sina texter, då dessa båda innehåller samma budskap: Jesus, Guds son, verkar för mänsklighetens frälsning.²¹ Matteus och Lukas har alltså sammanfogat två tidigare fristående material till en enhet, men utan att helt och hållet ha lyckats jämna ut alla *narrative rough spots* som blivit följderna av föreningen.²²

Geoffrey Parrinder är här av en delvis liknande uppfattning, och menar vad gäller Matteus att en tidig version av dennes evangelium, utan de två inledande kapitlen, kan ha varit i omlopp innan Matteus utökade sitt verk med berättelserna om Jesu barndom.²³ Vad gäller bakgrunden till dessa barndomsberättelser så talar Parrinder inte likt Brown om några fristående berättelser i omlopp, utan knyter dessa berättelsers ursprung närmare Matteus eller en gruppering kring honom.²⁴

Parrinder har en liknande uppfattning beträffande Lukas: han ser på dennes berättelser om Jesu barndom som ett resultat närmare knutet till Lukas själv eller en grupp i vilken han ingick, hellre än att som Brown tala om traditioner som cirkulerat och plockats upp av Matteus och Lukas, vilket vi sett ovan. Även om Parrinder inte helt förnekar gemensamma nämnare för Matteus och Lukas barndomsberättelser,²⁵ är han överlag avsevärt mer kritisk än Brown gällande dessa berättelsers historicitet, en hållning väl sammanfattad i följande:

“The Nativity stories of Matthew and Luke are speculative or poetical; the history of Jesus begins with his coming from 'Nazareth of Galilee', and it is here that Mark wisely begins his Gospel...”²⁶

Trots tämligen olika sätt att se på barndomsberättelsernas förhistoria och eventuella historicitet, poängterar alltså såväl Brown som Parrinder att dessa texter intar en ställning i någon mån frikopplad från övrigt evangeliskt textmaterial, ett perspektiv som tas med till den kommande studien.

2.3 Gemensam ram för barndomsskildringarna

Brown menar det vara en mer eller mindre allmän uppfattning att Matteus och Lukas skrev sina evangelier oberoende av och utan kunskap om varandra. Huvudstudiet kommer visa på stor differens mellan evangelierna vad gäller barndomsberättelserna i allmänhet och bilden av Josef däri i synnerhet. Det finns dock en rad likheter mellan dessa berättelser hos Matteus och Lukas, vilket stödjer tanken på traditioner i cirkulation uppfångade av respektive evangelist, vilket hjälper Brown i argumentation för dessa texters historicitet.²⁷ Följande elva gemensamma drag går att urskilja:²⁸

21 Brown, *Birth*, s. 29.

22 Brown, *Birth*, s. 32.

23 Parrinder, *Son*, s. 9.

24 Parrinder, *Son*, s. 5.

25 Parrinder, *Son*, s. 27.

26 Parrinder, *Son*, s. 36.

27 Brown, *Birth*, s. 34.

28 Sammanställningen är ursprungligen hämtad från Brown, *Birth*, ss. 34f, men har modifierats och utökats. III

- I.** Maria och Josef är i någon mån trolovade alternativt gifta, men har inte inlett någon sexuell relation, och lever inte tillsammans (Matt 1:18; Luk 1:27, 34).
- II.** Josef är av davidisk härkomst (Matt 1:16, 20; Luk 1:27, 32; 2:4).
- III.** Barnets födelse annonseras i förväg av en ängel till någon av föräldrarna (Matt 1:20-23; Luk 1:30-35).
- IV.** Avlandet av Marias barn sker inte genom samlag med hennes man (Matt 1:20, 23, 25; Luk 1:34).
- V.** Avlandet sker genom Helig Ande (Matt 1:18, 20; Luk 1:35).²⁹
- VI.** Det förekommer ett direktiv från en ängel enligt vilket barnet skall ges namnet Jesus (Matt 1:21; Luk 1:31).
- VII.** En ängel proklamerar att Jesus kommer bli en frälsare (Matt 1:21; Luk 2:11).
- VIII.** Barnet föds först efter det att Josef och Maria börjat leva tillsammans (Matt 1:24-25; Luk 2:5-6).³⁰
- IX.** Födelsen ägen rum i Betlehem (Matt 2:1; Luk 2:4-7).
- X.** Födelsen relateras kronologiskt till kung Herodes styre (Matt 2:1; Luk 1:5).
- XI.** Barnets födelse annonseras till och/eller uppmärksammas av utomstående (Matt 2:1-2; Luk 2:10-12).
- XII.** Barnet växer upp i Nasareth (Matt 2:23; Luk 2:39-40).

Här ser vi alltså att det finns ett antal gemensamma drag för barndomsberättelserna hos Matteus och Lukas. En eventuell invändning mot att man kan tala om dessa punkter sammantagna som någon slags gemensam ram är att många av punkterna ovan är mycket detaljerade och knappast talar om något centralt gemensamt drag. Värt att notera är också att beträffande vårt huvudsakliga studieobjekt, Josef, finns få gemensamma nämnare de båda evangelisterna emellan, vilket vi skall återkomma till nedan. Denna notering om en eventuell gemensam ram, samt tidigare noteringar om referenser till Josef under Jesu verksamhet och förhållandet mellan texterna om Jesu barndom respektive verksamhet tas nu med som en bakgrund in i huvudstudien.

innehåller en specificering; **V** har modifierats genom en not innehållande ett påpekande; **VIII** har försetts med en not som visar hur Brown först långt senare förklarar detta annars något lösa antagande; **X** har modifierats något genom borttagande av tillnamnet Herodes *den store*; **XI** är ett tillägg.

29 Parrinder noterar dock med rätta att detta är något mera explicit uttryckt hos Matteus än hos Lukas; Se Parrinder, *Son*, ss. 104f, 122.

30 Luk 2:5-6 berättar endast att Josef och Maria är på resa tillsammans, men Brown ser detta som ett tecken på att de nu börjat levat tillsammans; Se Brown, *Birth*, s. 397.

3 Bilden av Josef hos Matteus.

Detta det huvudsakliga studiet består i att perikop för perikop undersöka den bild som tecknas av Josef; först här i Matteus texter om Jesu barndom, sedan i Lukas dito. Studiet i sin helhet syftar till att först klarlägga evangelisternas bilder av Josef var för sig, för att sedan ställa dessa båda bilder mot varandra i ett jämförande studium.

3.1 Jesu släkttavla – Matt 1:1-1:17

Matteus inleder sin berättelse om Jesu barndom med att presentera Jesu släkttavla. Släkttavlan tar sin början i Abraham och vandrar sedan generation för generation via David ner till Josef och sist Jesus. Släkttavlans övergripande struktur kan beskrivas enligt följande mönster:

Person A ἐγέννησεν τὸν Person B, Person B δὲ ἐγέννησεν τὸν Person C, Person C δὲ ἐγέννησεν...

Utifrån denna rytm går sedan de element som är intressanta för undersökningen att urskilja: avvikelserna. Om vi för en stund bortser från v.16, som senare ska analyseras i detalj, kan man i resten av släkttavlan skönja fyra kategorier av *mindre avvikelser*:

1. Matteus anger vid tre tillfällen flera män i ett och samma släktled, trots att blodslinjen i samtliga fall förs vidare genom den första mannen som nämns.³¹
2. I den annars patrilineära släkttavlan nämns mödrarna till några av de män som är upptecknade här. Kvinnor är överlag ovanliga i bibliska släkttavlor, men här finns fyra kvinnor representerade.³² Tre nämns vid namn och en enbart som hustru,³³ men dessa utgör alltså inte själva några led i släkttavlan, utan fyller endast funktionen som mödrar till den son som blodslinjen förs vidare igenom.
3. Släkttavlan innehåller ett *historiskt ankare*. Den för det judiska folket så betydande babyloniska fångenskapen omnämns i vv. 11/12.
4. En person i släkttavlan förses med en titel: David får titeln Kung.³⁴

Syftet med släkttavlor som denna är att etablera en blodslinje från dess första till dess sista led,³⁵ genom att binda början och slut samman med ett antal mänskliga länkar. Sättet som detta görs på presenteras i mönstret ovan, och de *mindre avvikelserna* ovan är inte tillräckligt betydande för att sätta detta mönster ur spel. När fokus nu riktas mot den hittills åsidosatta v. 16, släkttavlans upplösning och höjdpunkt, och vårt primära studieobjekt, ändras emellertid detta. Här introduceras

31 v.2: ...Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ; v.3: Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φάρες καὶ τὸν Ζάρα...; v.11: Ἰωσίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.

32 För en diskussion och andra exempel på kvinnor i bibliska släkttavlor, se Brown, *Birth*, s. 71.

33 v.3: Θαμάρ; v.5: Ραχάβ; v.5: Ρούθ; v.6: τῆς τοῦ Οὐρίου.

34 v.6: Ἰησοῦαι δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα.

35 I vårt fall den blodslinje som antyds redan i släkttavlans *överskrift* i v.1: från Abraham via David till Jesus.

Josef, och här sker ett i flera avseenden tydligt brott med det tidigare mönstret i släkttavlan.

Inte bara finns här, som vi också sett exempel på ovan, en kvinna närvarande; denna kvinnas ställning i förhållande till den man hon står nämnd tillsammans med är diametralt olik de andra kvinnorna i släkttavlans ställning till sina respektive män. I de fyra första exemplen är kvinnornas närvaro att betrakta som formelartad; även om deras närvaro i släkttavlan kan ses som en avvikelse i sammanhanget, bildar sättet på vilket de presenteras i texten ett mönster i sig: Fadern föder sonen ur/från/av modern.³⁶ I fallet med Josef och Maria i v. 16 är situationen dock den omvända: här presenteras Josef visserligen först, men endast för att genast beskrivas i relation till Maria. I det följande läser vi: “Josef, man till Maria, ur/från/av vilken [femininum] blev född Jesus som kallas Kristus.”³⁷ Släkttavlan går från att tidigare ha fört blodslinjen från far till son, från man till man, om än med viss kvinnlig *instrumentell* närvaro, till att nu rikta fokus helt på Maria. Josef verkar närmast få den instrumentella betydelse de fyra kvinnorna haft tidigare. Josef är en del av släkttavlan som kopplar Jesus tillbaka till Abraham och Kung David, samtidigt som den beskrivning av honom som Matteus ger ändock är den att han är Marias man, den Maria av vilken Jesus blev född. Just detta faktum att mönstret bryts gör att Brown föreslår att Matteus inte ville säga att Josef var Jesu biologiske far.³⁸ Förslaget är intressant, då det tar det tydliga brottet mot släkttavlans annars så fasta form på allvar. Hade släkttavlan följt sitt gängse mönster, hade v. 16 sett ut ungefär såhär:

Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ, Ἰωσήφ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν ἐκ τῆς Μαρίας.³⁹

Nu är fallet emellertid inte sådant; bland manuskripten återfinns istället några läsningar, med den gemensamma nämnaren att det hos samtliga återfinns någon sorts brott mot det tidigare mönstret. Den läsart som hittills kommenterats (som benämns A) är den i NA²⁸ valda,⁴⁰ men densamma notapparater presenterar två alternativa läsningar i vilka bilden av Josef förändras något.

Den första alternativa läsningen⁴¹ (som benämns B) lyder på svenska ungefär:⁴² “Jakob födde Josef, åt vilken den trolovade jungfrun Maria födde Jesus som kallas Kristus.” Värt att notera är det faktum att Josef inte omtalas som Marias man, utan som hennes trolovade, samt att Maria explicit omnämns som jungfru. Samtidigt är det stilistiska brottet i förhållande till släkttavlan i stort sett lika tydligt som i A ovan. Dessa faktum sammantagna gör att Brown menar att denna läsning stöder

36 Ex. v.5: Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν Βόες ἐκ τῆς **Ῥαχάβ**, Βόες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωβὴδ ἐκ τῆς **Ῥούθ**...

37 Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ **τὸν ἄνδρα Μαρίας**, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός.

38 Brown, *Birth*, s. 62.

39 Min rekonstruktion.

40 Vilken har stöd i \mathfrak{P}^1 x B C K L P W Γ 33. 565. 579. 700. 892. 1241. 1424. 1844. 12211. (-τον Δ, -Ιησους f^1) \mathfrak{M} aur f ff¹ vg sy^{p,h} co. Denna läsning väljs också av Brown och Metzger et al; se Brown, *Birth*, ss. 58, 63f; Metzger, *Commentary*, ss. 2-7. Denna läsning är vidare också den som är mest kongruent med hur Josef beskrivs i 1:19:

Ἰωσήφ δὲ **ὁ ἄνθρωπος αὐτῆς**, δίκαιος ὢν καὶ...

41 Vilken har stöd i Θ f^{13} it (sy^s).

42 Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ ὡ μνηστευθεισα παρθενοσ, Μαριαμ ἐγεννησεν Ἰησοῦν τὸν λεγομενον Χριστον.

tanken på Josef som biologisk far åt Jesus i mindre utsträckning än A.⁴³ Särskilt värt att notera här beträffande bilden av Josef, är hur läsningen talar om att Maria födde barnet *åt Josef*.⁴⁴ Denna formulering bjuder enligt min mening Josef till en mer betydande roll i sammanhanget, vare sig man instämmer i Browns antagande om biologiskt faderskap eller inte. I synnerhet i jämförelse med läsning A, som betonar Maria tydligt, och Josef endast i relation till henne, verkar formuleringen *åt Josef* här förläna honom en något större roll.

Den andra alternativa läsningen⁴⁵ (som benämns C) lyder på svenska ungefär:⁴⁶ “Jakob födde Josef, åt vilken var trolovad Jungfrun Maria, (hon) som födde Jesus Kristus.” Läsningen liknar B i det att den både använder begreppet trolovad om Josefs och Marias relation och beskriver Maria som jungfru. Beträffande Josefs roll här får läsningen dock mer sägas likna A; här finns en liknande tendens att mest tala om Josef instrumentellt, även om det här är Maria som är trolovad till Josef, och inte som i A snarast tvärtom.

Vi har alltså noterat att släkttavlan övergripande syfte är att knyta samman de namn som återfinns i “överskriften” i 1:1: Abraham, David och Jesus Kristus. Vi har däremot också sett att formuleringar i 1:16 antyder vissa särskilda omständigheter beträffande relationen mellan Josef, Maria och barnet. Perikopen i dess helhet verkar sammantaget ge Josef två potentiella roller: som davidsättning och som någon sorts fadersfigur för Jesus. Att Josef är en ättling till David kan konstateras efter en läsning av 1:6-16a, där de båda knyts samman genom ett antal släktled.

Den andra rollen är dock mer komplicerad; formuleringen i 1:16b är alltför vag, även om vi väljer läsning B, men i synnerhet om vi väljer läsning A eller C, för att tillskriva Josef en fadersroll i någon vanlig mening. Argumentet för att tillskriva Josef en sådan roll måste därför bli tvådelat. Om vi väljer att se innehållet i överskriften i 1:1 som ett faktum, d.v.s. *Jesus är en davids-son*,⁴⁷ och fogar detta till vad som precis konstaterats om Josef som en ättling till David, går det att se på Josef som i åtminstone någon mån en fadersgestalt åt Jesus. Detta faderskap fastställs alltså inte genom de dubiösa formuleringarna i 1:16, utan genom

1. att både Josef och Jesus beskrivs som davidssöner,
2. att statusen som davidsättning i perikopen alltid förs vidare från far till son,
3. att perikopen inte ger möjlighet till att Jesus kan ha mottagit denna status som davidsättning

43 Brown, *Birth*, s. 62.

44 Detta sätt att förstå läsningen återfinns hos Brown, som dock menar att detta något oklara uttryckssätt kan ha gett upphov till ytterligare en läsning som mer liknar min hypotetiska rekonstruktion ovan; Se Brown, *Birth*, s. 64. Metzger et al förstår emellertid denna läsning som mycket lik C nedan, alltså med ett *underförstått* εἶναι; se Metzger, *Commentary*, s. 3.

45 Vilken har stöd i sy^c.

46 Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ ὡ μνηστευθεισα ἡν Μαριαμ παρθενος, ἣ ἐτεκεν Ἰησοῦν Χριστὸν.

47 I motsats till att se innehållet i överskriften som en hypotes för vad släkttavlan skulle kunna tänkas säga, en hypotes som riskerar att falsifieras av den oklara relationen mellan Josef och Jesus som 1:16b antyder.

av någon annan man än Josef.

Josef beskrivs alltså som en Davids-son, och i egenskap av förmedlare av detta davidiska sonskap till Jesus måste han i någon mån också ses som en far till honom.

3.2 Jesu födelse – Matt 1:18-1:25

Vi har alltså sett hur Jesu släkttavla genom att bryta mönstret när den talar om Jesus, Josef och Maria, antyder att speciella omständigheter föreligger. Syftet med denna perikop är att förklara dessa speciella omständigheter som föregående perikop antyder,⁴⁸ ett syfte som tydligt uttalas i den inledande postuleringen: “Jesu Kristi födelse var på detta sätt.”⁴⁹ Denna “förklarande perikop” bidrar också med värdefull information om Josef.

Vi noterade i förbigående i passagen ovan hur olika termer används för att beskriva Josefs och Marias relation i olika varianter av 1:16.⁵⁰ Det huvudsakliga fokuset där var inte att gå till botten med betydelsen av dessa olika termer, utan att se hur Josef beskrivs i relation till Maria och hur släktledet Josef - Jesus beskrivs i förhållande till övriga led i släkttavlan. Syftet är inte heller här att i detalj studera de båda termernas betydelse, men dock att kort konstatera att de inte refererar till samma sak, utan snarare till olika stadier i Josefs och Marias relation. Dessa båda stadier som beskrivs i perikopen, trolovningen (1:18) och hemförandet (1:24) är nämligen de två steg som tillsammans utgör den gängse processen för att ingå äktenskap i den tid och det sammanhang i vilket Josef och Maria befann sig.⁵¹

Läsning A i föregående perikop är alltså att betrakta som mest kongruent med vad som framkommer i denna passage och de följande, om vi förstår Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας som ett uttryck för ett fullständigt fullbordat äktenskap där makarna lever tillsammans, då ju Maria enligt 1:24 födde barnet efter att Josef fört hem henne, och att de sedan fortsatte att leva tillsammans, vilket medför att Josef då var τὸν ἄνδρα Μαρίας.⁵² Läsningarna B och C ovan, vilka talar om trolovning, är då samtidigt inte helt korrekta, då ju Maria var “mer än trolovad” då hon födde Jesus. Å andra sidan är termen *trolovad* passande eftersom graviditeten faktiskt pågick under trolovningstiden, men avslutades efter att Josef och Maria börjat leva tillsammans. Användandet av termen trolovning här skulle också kunna ses som ett försök att omintetgöra misstankar på att Josef var Jesu biologiske far. Däremot bör man vara försiktig i handhavandet av dessa termer då en

48 Brown, *Birth*, ss. 50, 118f, 133.

49 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γένεσις οὕτως ἦν.

50 τὸν ἄνδρα och μνηστευθεισα

51 För en utförlig beskrivning av dessa två stadier samt en diskussion av skiljande lokala sedvänjor i Galliléen och Judéen, Se Brown, *Birth*, ss. 123-125, 129.

52 Vilket också noterats under 2.1.3 ovan. NA²⁸ presenterar inga alternativa läsningar till verbet som används om hemförandet, παραλαμβάνω, vilket skulle ha kunnat relativisera att Josefs och Marias äktenskap verkligen bekräftades fullt ut.

trolovning i denna kontext inte är att jämställa med vare sig förlovning eller giftermål i ordens moderna mening, utan är mer bindande och ojämlig,⁵³ eller att läsa in en alltför stor skillnad dem emellan, då Keener menar att den förening som en trolovning innebär är *lika* bindande som ett fullbordat giftermål, även om makarna inte lever tillsammans eller han inlett en sexuell relation.⁵⁴

3.2.1 Josef som rättfärdig

Hos Matteus återfinns endast ett adjektiv som beskriver Josef; han är *δίκαιος*, vanligen översatt till rättfärdig.⁵⁵ Denna egenskap postuleras direkt efter att Josef åter benämns som Marias man, och en efterföljande utsaga talar om Josefs uppsåt att skilja sig från Maria *i tysthet*.⁵⁶ Här skall därför en tvådelad analys företas, som dels mer ingående behandlar betydelsen av ordet *rättfärdig*, och dels sätter denna betydelse i relation till Josefs efterföljande handlande. Den övergripande frågan är huruvida Josef önskar att inte offentligt anklaga Maria *eftersom* eller *trots att* han är *δίκαιος*. Begreppets innebörd har diskuterats tämligen flitigt bland exegeter, vilket lett fram till att ett flertal uttydningar av termen har presenterats.⁵⁷

a. *δίκαιος* innebär att Josef är vänlig och/eller nådefull, och därför villig skilja sig från Maria utan att dra vanära över henne. Josef misstänker att Maria varit otrogen, men är nådefull mot henne i det att han avstår ifrån att låta påföljden bli allvarligare än skilsmässa i det fördolda inför endast ett minimum av vittnen.⁵⁸ Några gammaltestamentliga passager skulle möjligen kunna anföras som stöd för detta sätt att förstå termen *rättfärdig*,⁵⁹ och det är tänkbart att Svenska folkbibeln genom sin översättning *rättfärdig och god* stödjer denna uttydning av termen. Brown redogör för ett antal förespråkare för denna teori i såväl den tidiga kyrkan som nu på senare tid, men såväl han själv som France tillbakavisar denna tolkning.⁶⁰ Keener stödjer däremot denna tolkning då han menar att Josefs rättfärdighet ligger i just det att han planerar att skilja sig från Maria i tysthet, vilket är ett exempel på att han så att säga står modell för principen om rättfärdighet färgad av nådefullhet, en princip som Keener vidare menar vara central också för Jesus.⁶¹

53 Se Brown, *Birth*, ss. 123f; Albright & Mann, *Matthew*, s. 7.

54 Keener, *A Commentary on the Gospel of Matthew*, s. 91.

55 Bibel 2000, Helge Åkessons översättning och Svenska Kärnbibeln översätter så. Folkbibeln översätter med *rättfärdig och god*. Nya Världens översättning översätter med *rättsinnig* men anger *eller rättfärdig* i en not.

56 Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν δειγματίσαι, ἐβουλήθη **λάθρα** ἀπολύσαι αὐτήν.

57 För en längre presentation av uttydningarna A - C, se Brown, *Birth*, ss. 126f.

58 Deut 22 föreskriver stening som straff för det brott Maria (tros ha) begått; France menar dock att ett sådant straff inte var i bruk under den aktuella tidsperioden, sedan den romerska ockupationsmakten fråntagit det judiska rättsväsendet möjligheten att utdöma dödsstraff. Josef kunde emellertid fortfarande ha anlagat Maria för otrohet *offentligt*, vilket hade fått allvarliga konsekvenser för henne; Se France, *The Gospel of Matthew*, s. 51; Keener, *Matthew*, s. 93. Ett minimum av vittnen innebär två stycken; Se Brown, *Birth*, s. 128; France, *Matthew*, ss. 51f.

59 Se ex Ps 37:21; 112:4; Vish 12:19. Man bör dock, vilket också Brown påpekar, notera skillnaden mellan huruvida rättfärdighet består i eller är färgad av nådefullhet. Se Brown, *Birth*, s. 126.

60 Brown, *Birth*, s. 126; France, *Matthew*, s. 51.

61 Keener, *Matthew*, ss. 92f. Keener anför också Matt 9:13 som ett exempel på denna princip hos Jesus.

b. δίκαιος innebär att Josef hyser respekt och vördnad för den gudomliga plan som han därmed måste vara bekant med, och är därmed liksom i a villig att *därför* upplösa förlovningen utan att offentligt vanära Maria. Ordet δίκαιος kan mycket väl förstås som det gör här, att Josef är from och lever nära Gud. Det problematiska i denna tolkning är dock att den kräver att man bortser ifrån det faktum att ängeln först senare delger Josef informationen att Maria blivit havande utan inblandning från någon (annan) man.⁶² De förklaringar som framlagts gällande hur Josef fått denna kunskap, såsom att Josef skulle ha mottagit en tidigare uppenbarelse, eller att Maria mottagit en sådan (såsom sker hos Lukas) och sedan kommunicerat denna till Josef, saknar helt stöd i texten. Den mest intressanta aspekten av denna tolkning av δίκαιος är hur den förklarar Josefs rädsla i 1:20: med insikten om Guds närvaro i form av barnet i Maria visar Josef på en typisk judisk vördnad inför en sådan närvaro och vågar därmed inte närma sig Maria.⁶³ Också denna uttydan har funnit förespråkare alltifrån den tidiga kyrkan fram till idag, men avfärdas alternativt lämnas okommenterade av de kommentarer jag konsulterat.⁶⁴

c. δίκαιος innebär att Josef lever efter den judiska lagen, Torah, vilket innebär att han måste skilja sig ifrån Maria.⁶⁵ Enligt denna uttydan innebär hans handlande gentemot Maria ett brott emot de ordinarie referensramarna: han är rättfärdig, vilket förutom tvånget innebär att han förutsätts anklaga Maria offentligt,⁶⁶ men väljer *trots detta* att skilja sig från henne under mer privata former. Hos Josef framträder i denna tolkning två karaktärsdrag delvis i strid med varandra: laglydighet och barmhärtighet. Det är denna uttydan av begreppet som vunnit bredast gehör bland de kommentarer som här konsulterats,⁶⁷ och det anförs ett antal argument för detta sätt att förstå termen. Såväl exempel från evangelisten Lukas och Jakobs protoevangelium som från skrifter av Josefus anförs för att befästa uttydelsen av δίκαιος som hängivenhet gentemot lagen.⁶⁸ Också denna uttolkning har vunnit flertalet förespråkare i såväl historien som idag,⁶⁹ och Nya levande Bibeln verkar stödja denna förståelse genom att parafasera: “Han ville leva efter Guds bud men ändå inte skämma ut Maria offentligt.”

Som ett komplement till de tre uttydningarna ovan kan man också på sina håll skönja en tendens

62 Vilket innebär att vi måste uppfatta ἐκ πνεύματος ἁγίου i 1:18 som en information som Matteus endast förser läsaren med, men att densamma når Josef först i slutet av 1:20.

63 Jämför Exod. 3:6; 19:21; 33:20; Deut 34:10.

64 För såväl förespråkare som ett avfärdande, se Brown, *Birth*, ss. 126f. Ett avfärdande återfinns även i Keener, *Matthew*, s. 91.

65 Ett sådant tvång är inte exklusivt för judisk lag, utan återfinns i såväl grekisk som romersk dito; se Keener, *Matthew*, s. 91.

66 France, *Matthew*, s. 51; Filas menar i *Joseph: The Man Closest to Jesus*, s. 139, att Josef egentligen var tvungen att anklaga Maria offentligt inför en domstol.

67 Brown, *Birth*, s. 127f; Albright & Mann, *Matthew*, s. 8; France, *Matthew*, s. 51.

68 Referenser till Lukas (1:6) och Jakobs protoevangelium (14:1) återfinns i Brown, *Birth*, s. 127; Referens till Josefus återfinns i Albright & Mann, *Matthew*, s. 8.

69 För historiska och nutida förespråkare, se Brown, *Birth*, s. 127.

att se Josefs handlande som ett tecken på att han ger uttryck för något typiskt kristet. Vi har redan sett exempel på detta i Keeners kommentar om Josef som en förelöpare till Jesu syn på rättfärdighet (under **a** ovan). Denna tendens är emellertid ännu tydligare hos Filas, som i sin biografi över St. (!) Josef menar att Josef genom att skilja sig från Maria i tysthet avstår ifrån att följa lagen i bokstavig mening, men upphör för den sakens skull inte att vara rättfärdig, då han ger exempel på “de mer fullkomliga dygderna barmhärtighet och självbehärskning.”⁷⁰

Hos samtliga uttydningar av δίκαιος finns som vi sett såväl intressanta aspekter som reela argument. Den uttydning jag själv finner vara både mest intressant och trolig är C, utifrån följande argument:

1. Den övervägande andelen kommentarer som gör denna tolkning.
2. Matteus allmänna tendens att lyfta fram judiskhet genom bl. a släkttavlan, GT-citat och ett fokus på *Davidssönerna* Jesus och Josef talar för denna mer judiska förståelse av termen.⁷¹
3. Om man som en allmän princip för litterär text postulerar att de viktigaste karaktärerna förses med de mest utförliga karaktärsbeskrivningarna, är denna läsning intressant. Josef är en viktig person i Matteus barndomsberättelser, och konsekvensen av denna läsning, att Josef är rättfärdig, men *trots detta* vill skilja sig i tysthet, alltså handlar på ett oväntat sätt, skapar en bredare och därmed bättre bild av honom.

3.2.2 Josef som namngivaren

Förutom att beskrivas som δίκαιος, sägs i perikopen flera ytterligare saker om Josef. För det första tar Josef emot instruktioner i en dröm, något som sker vid flera tillfällen senare i texten, och som där skall genomlysas ingående. Vidare tituleras Josef “Davids son” av ängeln i drömmen, vilket befäster denna status hos honom, som vi dock redan kunde konstatera i släkttavlan ovan.

Det som dock är av särskilt intresse är uppgiften som Josef får i drömmen och som han sedan ser ut att verkställa: att ge barnet dess namn. Genom att utses till den som skall namnge barnet erhåller Josef en viktig uppgift, och därmed en viktig betydelse. Vi har hittills sett hur allehanda tillgrepp använts för att markera att Josef ingalunda är Jesu biologiske fader; i och med namngivandet ges däremot Josef en viss faderlig betydelse. I drömmen får Josef två uppdrag, att föra hem Maria som sin hustru samt att namnge hennes son, två uppdrag vilka sammantagna innebär att han i juridisk mening erkänner barnet som sitt eget.⁷² Jesusbarnet adopteras alltså i någon mån av Josef, och den status som Davidsson som för Jesu del svävat i fara i och med Josefs planer på att skilja sig från

70 Filas, *Joseph*, s. 139.

71 Detta argument hade även kunnat användas till förmån för betydelsen av **b** ovan.

72 France, *Matthew*, ss. 53, 58.

Maria i 1:19-20a, är nu tryggad då Josef i 1:24f verkställer uppdragen han mottagit.

Den invändning som dock kan göras gäller översättningen av den passage där Jesus namnges; den grekiska texten⁷³ kan översättas med såväl “och han...” som “och hon gav honom namnet Jesus.” Jag har endast funnit ett exempel på det senare,⁷⁴ vilket gör att det inte kan röra sig om annat än antingen ett försök att harmonisera utsagan med Lukas,⁷⁵ eller ett slarvfel hos översättaren/skrivaren; i synnerhet i ljuset av 1:21. Vi har redan konstaterat hur Maria är den som hos Lukas verkar namnge Jesus, och i GT finns exempel på att såväl en far som en mor kan ge sitt barn dess namn.⁷⁶ Genom att låta Josef namnge barnet, vilket som vi sett inte verkar ha varit en självklarhet, gör Matteus alltså Jesu davidiska härkomst såväl som Josefs roll i densamma så tydlig som den under rådande omständigheter kan vara.

3.2.3 Marias son och sexuell inaktivitet

Ytterligare två noteringar skall här göras, vilka har betydelse för hur Josef kan betraktas. I redogörelsen i 1:24-25 för hur Josef verkställer ängelns befallningar talas det om hur han inte kände (hade samlag med) Maria förrän hon födde en son.⁷⁷ Trots talet tidigare om en viss faderlig betydelse föder Maria här en son utan någon referens till att det skulle vara *hans*, *Josefs*, son. Flertalet läsarter verkar försöka harmonisera läsningen med Lukas, och skriver ut att Maria “födde *sin* (hennes) son, den förstfödde,”⁷⁸ men detta tillgrepp kan också förstås som ytterligare ett verktyg för att undgå misstankar om inblandning från Josefs sida.

Ett annat försök att tillbakavisa sådana misstankar är utsagan att Josef inte låg med Maria *förrän*⁷⁹ hon födde sitt barn.⁸⁰ Även om detta skrivs ut först här, syftar den helt klart på hela den tid som Josef och Maria varit trolovade (och all tid dessförinnan), men nämns först nu, eftersom det var vid denna punkt, efter hemförandet, som det sexuella samlivet var tänkt att inledas;⁸¹ ett tidigare inledande av detta kan vi av det tidigare förstå som helt otänkbart. Utsagan ἕως οὗ ἔτεκεν υἱόν täcker alltså hela den tid Maria och Josef över huvud taget känt varandra fram tills hon föder barnet.

73 καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

74 Os^{cur} gör en sådan översättning enligt Brown, *Birth*, s. 132.

75 Där Maria verkar vara den namnger barnet; i 1:31 ger ängeln Gabriel henne i uppdrag att göra detta, i 2:21 får den åtta dagar gamle Jesus sitt namn, men utan att det uttalas explicit vem som faktiskt ger honom det.

76 Brown noterar detta samt hämtar exempel från Gen 4:26; 5:3 (fadern namnger) och 4:25 (modern namnger) i *Birth*, s. 130.

77 ...καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν ἕως οὗ ἔτεκεν υἱόν.

78 ...ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς (-D^c L d q) τὸν πρωτοτοκὸν C D K L N W Γ Δ 087. 565. 579. 700. 892. 1241. l 844. l 2211. ℞ aur d f ff¹ q vg sy^h. Den valda texten finner stöd i ⚭ B Z^{vid} 071^{vid} f^{1.13} 33 it mae sy^{s.c} (sa bo). Jfr. Luk 2:7.

79 Översättningen *förrän* baseras på Heikel & Fridrichsen, som anger *till dess*, *förrän* som översättning för ἕως ου och även använder just Matt 1:25 som exempel. Se Heikel & Fridrichsen, *Ordbok till nya testamentet och de apostoliska fäderna*, s. 90.

80 France menar att Matteus kan ha haft *an apologetic reason*; Se France, *Matthew*, ss. 58f.

81 France, *Matthew*, s. 58; Keener, *Matthew*, s. 89.

Men vad säger detta om tiden efter att barnet fötts?

På ett språkligt-logiskt plan bör utsagan "A skedde inte till dess att B inträffat" innebära att sedan B ägt rum skedde därefter A, dock givet vissa premisser. Notera följande två exempel:

1. "Jag åt inga pepparkakor förrän det blivit första Advent."
2. "Veganen åt ingen julskinka förrän det blivit julaftonskväll."

Premisserna består i närvaro alternativt frånvaro av omständigheter som står i konflikt med inträdandet av A efter det att B har ägt rum. I ex 1 finns inga sådana omständigheter, vilket det dock gör i ex 2: veganen och julskinkan. I ex 1 finns däremot snarast en omständighet som gynnar att A sker efter att B skett; människor har en tendens att äta avsevärt fler pepparkakor sedan adventstiden inletts än vad de dessförinnan gjorde. En liknande gynnande tendens återfinns i den aktuella perikopen: I ett sammanhang där två människor börja leva tillsammans som man och hustru, där ett sexualliv före denna punkt ses som olagligt, otänkbart och förkastligt, och där det efter denna punkt finns en förväntan från samhället på att ett sexualliv skall inledas, får man tänka sig att det vanliga är att just detta sker.

Utifrån ovan verkar uttrycket "...καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν υἱόν" syfta till att lyfta fram den ovanligt sena sexualdebuten för Maria och Josef; den sexuella relation som vanligtvis inleds direkt efter att makarna börjat leva tillsammans (se ovan) kom i detta fall att inledas först efter att barnet fötts. Här är emellertid kommentarlitteraturen oenig; Keener menar att Josef och Maria efter Jesu födelse inledde en sexuell relation,⁸² France menar att ingenting i texten talar för att Matteus skriver under på den senare idén om Marias "eviga jungfrulighet," och att åtminstone den enklaste läsningen av de kommande referenserna till Jesu syskon och Lukas tal om Jesus som "den förstfödde" kräver att en sexuell relation inleds.⁸³ Parrinder gör utan reservationer en sådan läsning, genom att kalla den *fakta*, talar om hur Josef och Maria senare bildar en stor familj med många barn, att sex är en Guds goda gåva, och att tanken på Josef som köttslig fader också till Jesus skulle kunna bistå med ett bättre moraliskt exempel "than the artificialities of traditional teachings."⁸⁴

Till försvar för Marias (och Josefs) fortsatta sexuella *inaktivitet* refererar Filas till Hieronymus. Hieronymus avfärdar helt att begreppet "förstfödd" nödvändigtvis måste innebära att Maria senare föder fler barn, och menar att ἕως (åtminstone här) talar om ett tillstånd eller ett handlande upp till en viss punkt, men inte nödvändigtvis inbegriper en förändring därefter. Utifrån detta resonemang

82 Keener, *Matthew*, s. 90.

83 France, *Matthew*, s. 59. France hänvisar till Matt 13:55-56, övriga tänkbara referenser är Matt 12:46; Mark 3:31; 6:3; Luk 8:19; Joh 2:12; 7:5; Apg 1:14. Jesus som den förstfödde, πρωτότοκος, har vi också sett exempel på i en alternativ läsning här hos Mattues, se ovan.

84 Parrinder, *Son*, s. 15, 20, 115. För en längre redogörelse och diskussion beträffande Jesu eventuella syskon, se s. 40-49 här.

fastslår Hieronymus sedan att såväl Josef som Maria fortsatte att leva som oskulder livet ut.⁸⁵ Problemet med en sådan förståelse av ἕως är att utsagan då inte fyller någon funktion; hela påståendet blir överflödigt om tanken på en förändring av situationen efter ἕως helt läggs åt sidan. Precis som i 2 ovan, där ingen förändring sker av A sedan B inträtt, lämnas läsaren med känslan att frasen är onödig. Det enda som hade kunnat ge stöd åt Hieronymus förståelse av ἕως är om det fanns ett element av osäkerhet i Matteus utsaga,⁸⁶ men sådana saknas helt i passagen.

Brown ser på denna passage på ett i någon mån liknande sätt, men har andra argument och för en mer initierad diskussion. Han avfärdar tanken på frasen "...καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὖν" som ett tillägg för att stärka tanken på jungfrufödseln; istället lyfts exempel fram på läsningar som helt plockar bort dessa ord till följd av det hinder de innebär för tanken om Marias (och även Josefs) fortsatta jungfrulighet. Brown instämmer också i att uttrycket ἕως οὖν vanligen förutsätter ett skifte i det senare skedet, men kan utifrån ett syntaktiskt resonemang över ἕως οὖν efter en negation konstatera att så kan vara fallet. Browns diskussion landar i följande slutsatser:⁸⁷

1. Uttrycket ἕως οὖν innehåller inga implikationer för det kommande, vare sig för kontinuitet eller förändring beträffande Josefs och Marias sexualliv, eftersom Matteus enda intention här är att meddela Marias status som jungfru fram till födseln, så att profetian från Jesaja kan gå i uppfyllelse, men att
2. Tanken på Marias eviga jungfrulighet är en produkt av postbiblisk teologi.

Summa summarum är denna perikop den i vilken mest information om Josef finns att tillgå, vilket dock inte betyder att den faktiska mängden sådan information är vidare stor. Dock kan den, som vi har sett, både avslöja något om Josefs person, men främst ges vi en inblick i personen Josef i relation till Maria och barnet. I texten har vi sett tendenser som både drar Josef närmare Maria och Jesus, men än mer som håller honom en bit ifrån. Denna dubbla spänning gör att Josef i relation till Maria och barnet kan beskrivas som varande på konstant armlängds avstånd – varken mer eller mindre.

3.3 De österländska stjärntydarna – Matt 2:1-2:12

Denna passage, som endast skall behandlas i förbigående, innehåller en intressant aspekt beträffande Josef: han är frånvarande; de gästande kommer in i huset och finner där *barnet med Maria hans mor*.⁸⁸ Beträffande denna frånvaro finns två aspekter att utreda: vad den beror på, och

85 Filas, *Joseph*, ss. 92f.

86 Om Matteus text skrivit: "...och så vitt jag vet rörde han henne inte, åtminstone inte till dess att hon födde...", hade detta i större utsträckning öppnat upp för en tolkning i stil med Hieronymus än vad jag anser att texten nu tillåter.

87 Brown, *Birth*, s. 132.

88 ...εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ,...

vad den betyder. Avsikten med de gästades besök har hur som helst inget med vare sig Josef eller Maria att göra; de föll ned och hyllade *honom*,⁸⁹ alltså barnet. Maria är alltså inte föremål för några hyllningar, men hennes närvaro är likväl naturlig med tanke på det mer eller mindre nyfödda barnets behov. Josef har av naturliga skäl ingen liknande vital funktion för det nyfödda barnet såsom Maria har, vilket innebär att hans frånvaro i texten kan förklaras på två sätt:⁹⁰

1. Josef är fysisk frånvarande i den situation som återges i perikopen.
2. Matteus syfte är att berätta om hur besökarna kommer för att hylla *barnet*, men för att undvika bilden av ett ensamt och utlämnat barn, utökar han scenen med den enda för Jesusbarnet livsnödvändiga personen: hans mor Maria. Josef är närvarande, men nämns inte, då Matteus inte vill flytta mer fokus än nödvändigt från perikopens centralgestalt: barnet.

France menar att Josefs frånvaro här är anmärkningsvärd med tanke på det utrymme Matteus hittills gett honom i berättelsen.⁹¹ Men vad betyder denna frånvaro för bilden av Josef? En aspekt av perikopen är nämligen att de österländska stjärntydarna besöker två sammanhang i konflikt med varandra, sammanhang som också sinsemellan är mycket ojämlika:

1. Kung Herodes, överstepräster, folkets skriftlärda och hela Jerusalem
2. Barnet och dess mor

De båda sammanhangen hotar varandra; barnets födelse oroar Herodes och hela Jerusalem (2:3), barnets liv hotas senare genom kung Herodes barnamord (2:16).⁹² Josefs frånvaro kontrasterar ojämlikheten de båda sammanhangen emellan ytterligare; kanske hade hans närvaro inte förslagit särskilt mycket mot alla dem representerade under **1** ovan, men utan Josef framstår ändå barnet och modern som än mer utlämnade inför sina motståndare. Vi kommer i följande perikop se hur Josef i någon mån är den som räddar mor och barn ur den hotande situationen då han för dem med sig till Egypten. Men i denna för barnet och Maria farofyllda situation är de till synes ensamma, och det är här tänkbart att det sätt på vilket vi ser på Josefs frånvaro här kan kopplas samman med hur vi kan uppfatta Josefs roll i kommande perikop. Här presenteras två ytterligheter avseende betydelsen av Josefs frånvaro:

1. Matteus anser att Josef är oviktig, de som är viktiga är främst barnet och till viss del modern. Det är dessa som är antagonister gentemot i synnerhet kung Herodes och som därför svävar i stor fara och måste räddas till Egypten.

89 ...καὶ πρὸς πάντας προσεκύνησαν αὐτόν...

90 NA²⁸ presenterar för övrigt ingen alternativ läsning där Josef är närvarande.

91 France, *Matthew*, s. 75.

92 Eller snarast av den stegring som sker från det att Herodes mottar nyheten om den nyfödde kungen (2:2) tills han låter döda barnen i Betlehem (2:16).

2. Matteus anser att Josef är viktig; i det följande är det genom hans ingripande som barnet och modern förs i säkerhet i Egypten. För att ytterligare understryka Josefs avgörande betydelse för främst barnets säkerhet tecknar Matteus en scen där Josef är frånvarande, för att påvisa exakt hur utlämnade barnet och modern är i hans frånvaro.

Av allt ovan sammantaget anar vi att Josef inte är oviktig för Matteus, samtidigt som det omedelbart föreliggande hotet inte har något med Josef personligen att göra. Josefs frånvaro här kan som redan nämnts ses i relation till bilden av honom i det följande, varför en mer ingående analys av det förra skall företas efter en diskussion av det senare.

3.4 Vistelse i Egypten – Matt 2:13-2:23

Josefs, Marias och Jesu vistelse i Egypten, vilken vanligtvis brukar delas upp i flera avsnitt, behandlas här som en enhet då här finns flera genomgående drag: strukturella såväl som tematiska. Hur vi betraktar Josefs handlande här har också, som redan antytts, konsekvenser för hur hans frånvaro i förra perikopen skall förstås.

3.4.1 Josefs drömmar

Vid fyra tillfällen hos Matteus (här benämnda **A-D**, **A**: 1:20-21; **B**: 2:13; **C**: 2:19-20; **D**: 2:22) mottar Josef uppenbarelsen i drömmar, varav tre tillfällen (**B-D**) återfinns i denna perikop. En jämförelse dem emellan ger vid handen att **A-C** har en så gott som gemensam struktur, medan **D** avviker från densamma. Drömmarna i **A-C** delar följande gemensamma struktur:

I. Inledande formulering som kopplar uppenbarelsen till det föregående:

- » Den inledande formuleringen uttrycks genom en genetivus absolutus + partikeln δέ...
- » ...varpå läsarens uppmärksamhet påkallas genom ἰδοῦ.⁹³

II. En Herrens ängel visar sig för Josef i en dröm:

A. ...ἰδοῦ ἄγγελος κυρίου	κατ' ὄναρ ἐφάνη	αὐτῷ	λέγων.
B. ...ἰδοῦ ἄγγελος κυρίου	φαίνεται κατ' ὄναρ	τῷ Ἰωσήφ	λέγων.
C. ...ἰδοῦ ἄγγελος κυρίου	φαίνεται κατ' ὄναρ	τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ	λέγων.

Av ovan noterar vi att:

- » Budbäraren presenteras först i samtliga fall.
- » Olika tempus⁹⁴ och ordföljd⁹⁵ används för **A** kontra **B+C**.

93 **A**: ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος ἰδοῦ..; **B**: ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν ἰδοῦ..; **C**: τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου ἰδοῦ..

94 **A**: Aorist, **B+C**: (historisk) presens. Hos **B** (2:13) återfinns emellertid en alternativ läsning identisk med **A**: κατ' ὄναρ ἐφάνη (Manuskriptet *B* (!)).

95 För såväl **B** som **C** förekommer en omvänd ordföljd som överensstämmer med **A** (dock ej avseende tempus): κατ'

- » **A** läser “för honom” medan **B+C** läser “för Josef.”
- » **C** lägger till en specificering av platsen för uppenbarelsen: “I Egypten.”
- » I samtliga fall föregås meddelandet av participet λέγων. - “sägande.”

III. Uppenbarelsen/befallningen ges.

- A.** Josef uppmanas att inte frukta för att hemföra Maria som sin hustru *samt* att ge barnet namnet Jesus.
- B.** Josef uppmanas att fly med barnet och dess mor till Egypten och stanna där tills nya direktiv uppkommer
- C.** Josef uppmanas att bege sig tillbaka till Israel med barnet och dess mor.

Av ovan noterar vi att:

- » I **A** är befallningen tvådelad.
- » Verbet παραλαμβάνω återfinns i samtliga tre befallningar.⁹⁶

IV. En motivering till uppenbarelsen/befallningen ges:

- A.** Barnet är av helig ande *samt* att barnet skall rädda sitt folk från deras synder.
- B.** Herodes söker efter barnet i avsikt att döda det.
- C.** De som sökt (ta) barnets liv är döda.

Av ovan noterar vi att:

- » Också motiveringen är tvådelad i **A**.
- » Motiveringen inleds i samtliga fall med partikeln γάρ.⁹⁷

V. Josef verkställer befallningen.

- » Josefs utförande inleds i samtliga fall med ἐγερθείς + δέ.
- » Precis som i III återfinns också här verbet παραλαμβάνω i samtliga fall.⁹⁸

Situationerna **A-C** är som vi kan se mycket lika varandra; Josef följer i varje situation ängelns befallningar så gott som ordagrant, och Matteus iklär dessa tre passager språkdräkter som i många fall är identiska. I **D** är däremot strukturen tämligen annorlunda:

ὄναρ φαίνεται. En sådan läsning återfinns beträffande **B** i manuskripten C K 33. 700. 892; beträffande **C** i manuskripten C K L W Γ Δ 33. 565. 579. 700. 892. 1241. 1424. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

96 **A:** Ἰωσήφ υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαρίαν τὴν γυναῖκά σου. [...] τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. ; Värt att notera är också de språkliga likheterna mellan **B** och **C**:

B: ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεύγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι.

C: ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ.

97 **A:** τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματος ἁγίου [...] αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. **B:** μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. **C:** τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.

98 **A:** ἐγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, [...] καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Också här finns stora språkliga likheter mellan **B** och **C**:
B: ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἦν ἐκεῖ...
C: ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς γῆν Ἰσραὴλ.

- I. Josef *hör* informationen att Archelaos efterträtt sin far Herodes som kung i Judéen.⁹⁹
- II. Josef verkar utifrån detta själv dra slutsatsen att det att bosätta sig där vore riskfyllt.¹⁰⁰
- III. Matteus återberättar endast innehållet i en dröm utan att som tidigare redogöra för vad som i detalj sagts.
 - a. Josef ges den relativt allmänt hållna uppmaningen att dra sig undan till Galiléen.¹⁰¹
- IV. Josef verkställer befallningen han fått i drömmen.
 - a. Emellertid specificeras bostadsorten först nu när Josef fullföljer sin uppgift.¹⁰²

Vad som framförallt är intressant för hur vi uppfattar Josef utifrån denna perikop är hur stor delaktighet han kan tillmätas i det som här sker. Det samlade intrycket av A-C är att Josef helt igenom utför de befallningar som ges honom, till synes utan att ta några större egna initiativ; genom att Matteus upprepar ordval och meningsbyggnad görs detta än tydligare. Vid två tillfällen i A-C utför Josef dock något som han inte uttryckligen blivit ombedd att göra; dels i det att han inte rör Maria förrän hon fött barnet (1:25), dels i det att han flyr med Maria och barnet till Egypten *på natten* (2:14). Båda dessa faktum får sägas vara tecken på att Josef utför sina uppgifter väl; han avhåller sig kanske av någon slags vördnad eller rädsla,¹⁰³ och väljer onekligen tiden på dygnet för en flykt väl, dock som sagt utan att ha blivit uttryckligen ombedd. Det övervägande intrycket av A-C får dock sägas kvarstå: Josef är i de flesta avseende en *utförare*.

I D framträder dock en annan bild. Här lämnas de tidigare strukturerna i hög grad, och Josefs egen initiativförmåga lyfts fram. Josef är här den som själv verkar få reda på att Judéen som han initialt verkar ha tänkt att återvända till, är under ett styre som kan komma att bli problematiskt för i synnerhet barnet att återvända till, och han drar också själv denna slutsats. Utifrån texten verkar Josef också vara den som mer precist bestämmer var han, Maria och barnet skall bosätta sig efter vistelsen i Egypten. Nasaret blir platsen där de slår sig ner trots att Josef i drömmen endast fått besked om att han skall bege sig till Galileen.

Också här kan vi därför ana en dubbelhet hos Josef. Precis som vi ovan tycks ha sett en spänning hos honom mellan att vara rättfärdig men *trots detta* barmhärtig, ser vi här i Josefs reaktioner på sina drömmar en spänning mellan att vara en *utförare* men ändå ha förmågan att ta egna initiativ. Josef verkar utifrån perikopen både vara uppmärksam på Marias och barnets säkerhet, och därför "haja till" inför att återvända till Judéen, och själv fatta beslutet att den ort där de skall bo är just Nasaret. Att Josefs beslut angående bostadsort är viktigt ser vi i det följande: Josefs beslut¹⁰⁴ gör att

99 ...ἀκούσας δὲ ὅτι Ἄρχελαὸς βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡρώδου...

100...ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν...

101...χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας...

102...καὶ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ...

103 Se ovan under 3.2.1.b och 3.2.3.

104 I motsats till den tidigare gammaltestamentliga referensen, ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου (2:15), där Josef

en av de profetior Matteus presenterar kan gå i uppfyllelse: att Jesus skall komma att kallas Nasaré.¹⁰⁵ Om vi förstår Josefs handlande här som avsiktligt just för att profetian om Nasarén skall gå i uppfyllelse, säger också detta något om Josef: han är antingen tämligen väl bevandrad i de judiska skrifterna, eller åtminstone bevandrad i sådana passager som har med messianska förhoppningar att göra; detta faktum kan i sin tur anföras som ett argument för den uttolkning av Josef som δίκαιος (alternativ c) som jag argumenterat för ovan.

Det är, avslutningsvis, svårt att i denna perikop frigöra sig helt ifrån att Josef till stor del gestaltas som en *utförare*. Vi har förvisso sett flera tecken på att han på egen hand kan fatta fördelaktiga beslut för barnet och Maria, men Josef kan samtidigt på inget sätt sägas vara regissören bakom det större sammanhanget. Vid de mest kritiska skeendena, flykten undan Herodes och resan till ett annat land, är Josef utföraren. Vid de något mindre dramatiska skeendena, hemvändandet och undvikandet av en (eventuell) fara (Archelaos), ges Josef dock en något mer framträdande position. Min uppfattning om Josef utifrån denna perikop är att Josef primärt är utföraren, om än försedd med fördelaktiga karaktärsegenskaper:

1. Han verkar vara klok nog att fly nattetid.
2. Han verkar vara insiktsfull nog att se en eventuell fara i Judéens nye kung Archeloas.
3. Han kan vara beläst nog att medvetet fatta ett beslut om att bosätta sig i Nasaret.

Allt som allt bedömer jag emellertid Josef som en utförare av en plan utstakad av någon annan,¹⁰⁶ vilket får till följd att hans frånvaro i perikopen ovan skall visa att fokus där är barnet (och till viss del modern), och att dessa båda, barnet och modern, är utlämnade inför Herodes och hela Jerusalem, ett faktum som kanske görs något tydligare i Josefs frånvaro, men som inte hade förändrats i någon större utsträckning om han hade varit närvarande. Det är barnet och Maria som måste räddas, inte Josef, men han får rollen som ett instrument snarare än som ett subjekt för denna räddning; han är inte räddaren, men ett verktyg för räddningen.

3.4.2 Uttrycket “barnet och dess mor”

Josef som mottagare av drömmar, och främst hans respons på innehållet i dessa, är de element som här främst kan bidra till vår förståelse av honom. Värt att helt kort notera är dock ytterligare en faktor: sättet på vilket relationen mellan å ena sidan Josef och å andra sidan Maria och barnet gestaltas, och vilka konsekvenser detta får för bilden av Josef.

endast är att betrakta som en utförare.

105...καὶ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ· ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.

106 Keener verkar vara av samma uppfattning, då han postulerar: “God protects Jesus and his family”; Se Keener, *Matthew*, s. 106.

Intressant beträffande relationen mellan Josef, Maria och barnet är nämligen den fyrfaldiga formuleringen *barnet och dess mor*.¹⁰⁷ Repetitionen av detta uttryckssätt blir till något av en formel, och de fyra tillfällen på vilka det återfinns är symmetriskt fördelade över perikopen: två gånger i ängelns befallningar, två gånger i Josefs utförande av dessa; eller, för att byta perspektiv: två gånger i samband med färden till Egypten och två gånger under tillbakaresan. Detta formelartade upprepande på strategiska platser i texten, vid sidan om att en liknande formulering förekommer ovan¹⁰⁸ verkar tyda på någon slags angelägenhet, och i denna angelägenhet sägs också något beträffande Josef:

- a. Jesus omtalas *inte* som Josefs eget barn, utan kort och gott som *barnet*.
- b. Maria omtalas *inte* som Josefs hustru, utan endast som *barnets mor*.
- c. Det faktum att barnet nämns först pekar också på vem som i huvudsak måste räddas; Maria är här, liksom vi också sett tidigare, närvarande i egenskap av livsnödvändig moder.

Vad vi ser här är något vi också sett innan; Josef ges en viss, främst instrumentell betydelse, men hålls vad gäller relationen till Maria och barnet på armlängds avstånd. I synnerhet i de två fall där Josefs utförande beskrivs hade man kunnat tänka sig formuleringen "...steg upp och tog med sig *dem*."¹⁰⁹ Man hade också kunnat tänka sig ett uttryckssätt där Josef ombeds fly med *sin* hustru och *hennes* barn.¹¹⁰ Denna formulering hade upprättat en relation mellan Josef och barnet; Josef tar med sin hustrus barn (och hustrun) till Egypten. Men som formuleringen nu lyder innebär den att Josef istället tar med sig ett barn och detta barns mor i landsflykten; att barnet är det primära objektet för räddningen och därmed nämns först (c) är alltså överordnat det att beskriva Josef i relation till åtminstone en av de båda personerna som han för med sig till Egypten. Sättet på vilket skeendena återberättas skapar som vi noterat en från Josefs sida närmast litteral uppfyllelse av vad han blivit ombedd att utföra, men upprätthåller alltså samtidigt distansen för honom gentemot Maria och barnet; Josef är en god utförare, men framstår som på ett relationellt plan mindre närstående.

3.4.3 Gammaltestamentliga allusioner

I främst denna perikop finns vidare teman som gör att Josef går från att enbart vara en namne med den gammaltestamentlige patriarken till att ha gemensamma nämnare med densamme. Dessa beståndsdelar, *drömmarna* och *vistelsen i Egypten*, skapar band mellan Josef och Josef.¹¹¹ Något

107 τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ; Uttrycket återfinns i 2:13, 14, 20, 21.

108 I samband med de österländska stjäntydarnas besök i 2:11: καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ...

109 Ex 2:14: ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν αὐτοὺς νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον.

110 Ex 2:14: ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸ παιδίον αὐτῆς νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον.

111 Brown, *Birth*, s. 112; Fitzmyer, *The Gospel According to Luke I-IX*, s. 306.

djupgående jämförande studium skall emellertid inte göras mellan Josef och den gammaltestamentlige dito, av följande anledningar:

1. Denna studie intresserar sig för den bild av Josef som tecknas i barndomsberättelserna hos Matteus och Lukas, men ej av att jämföra bilden av honom med andra bibliska karaktärer, eller, vilket sagts under 1.4 ovan, att studera textmaterial utanför sagda barndomsberättelser.
2. Även om GTs Josef kan ha använts som modell för NTs Josef, vilket kan ha såväl teologiska som apologetiska förklaringar,¹¹² skulle ett jämförande studium inte tillföra något ytterligare vad gäller bilden av Josef i NT. Här har de saker som *de facto* sägs om Josef analyserats, och det är denna självständiga bild av NTs Josef som tecknas i denna studie.

Det finns också många andra anspelningar på Gamla testamentet i olika grad av tydlighet i Matteus redogörelse för Jesu barndom, vilka är intressanta att studera närmare, men som ändå inte kan beredas plats i denna studie.

3.5 Konklusion

Hur kan då bilden av Josef sammanfattas utifrån barndomsberättelserna hos Matteus? Vi kan dels av ovan se, men kommer kanske än mer efter att ha givit motsvarande material hos Lukas en genomläsning, kunna se att det här hos Matteus finns ganska många faktorer som bidrar till vår förståelse av Josef. Utan att föregripa det kommande studiet av Josef i Lukas skall här den bild som *hittills* trätt fram sammanfattas; jag presenterar här en tvådelad konklusion och en kommentar till denna utifrån studiet så här långt:

1. Josef ges flertalet viktiga uppgifter....
2. ...men tillskrivs på det relationella planet en mindre roll.

1. Josef har alltså flertalet viktiga uppgifter; han är förmedlare av det davidiska sonskapet till Jesus, han accepterar Maria som sin hustru och han ger barnet dess namn, vilket som vi sett gör honom till Jesu fader i juridisk mening. Han ges och fullföljer uppdraget att föra barnet och dess mor i landsflykt under kung Herodes och återvänder sedan och bosätter sig avslutningsvis i Nasaret, vilket innebär att barndomsberättelserna avslutas med att en profetia om barnet kan uppfyllas tack vare ett beslut som Josef verkar ha fattat utan någon som annars angelisk vägledning. Vidare beskrivs Josef som δίκαιος, utför alla de uppgifter som ges honom, vid några tillfällen till och med mer än väl, och läsaren kan, avslutningsvis, vid ett tillfälle ana en dubbelhet hos Josef, i det att han är rättfärdig men kan göra avkall på detta, vilket gör honom ytterligare något tydligare för läsaren.

112 Brown, *Birth*, s. 29; Fitzmyer, *Luke*, s. 306.

2. Emellertid har vi ovan också sett tendenser som pekar i en annan riktning. Utifrån utsagor i olika sammanhang och i olika grad av tydlighet skapas en bild av Josef som i någon mån styvmoderligt behandlad; han verkar som redan sagts hållas på konstant armlängds avstånd. Matteus verkar vinnlägga sig om att placera Josef på viss distans från framför allt barnet utan att för den sakens skull utesluta Josef från att vara en aktör i berättelsen. Detta har vi främst sett i formuleringar Matteus använder sig av, men också det faktum att Josef stundtals är frånvarande talar för att han hos Matteus är att betrakta som en utförare av uppgifter givna honom, men att hans betydelse i sig själv, bortkopplad från de praktiska uppgifterna, är liten. Han verkar spela en viktig roll i berättelsen, om än inte en särskilt *faderlig* sådan.

4 Bilden av Josef hos Lukas

Vi lämnar nu Matteus för ett tag och riktar uppmärksamheten på Josef såsom han framställs hos Lukas. Då det redan vid en ytlig genomläsning av berättelsematerialet framgår att Josef här får stå tillbaka för Maria i olika avseenden kommer också hennes person och handlande kommenteras när så är nödvändigt. Beroende av att Josef bitvis är mycket sparsamt representerad kommer vissa avsnitt behandlas mycket översiktligt alternativt föras samman till större enheter.

4.1 Budskapet till Maria om Jesu födelse – Luk 1:26/27-1:38

Efter ett kort företal och en redogörelse för de omständigheter under vilka Johannes Döparens födelse annonseras, inleds så berättelsen om Jesu barndom, genom att Lukas redogör för hur *Maria* mottar det budskap om Jesu födelse som Josef är mottagare av hos Matteus. Här hos Lukas är Maria också den som tilldelas det uppdrag som i Matteus ges till Josef: att ge barnet dess namn.¹¹³ Här möter vi också vårt studieobjekt Josef för första gången hos Lukas, om vilken två saker sägs. För det första omtalas Maria i den inledande beskrivningen av henne som trolovad med Josef, för det andra beskrivs Josef som varande *av Davids hus*.

Det ord med vilket Josefs och Marias relation beskrivs, en participkonstruktion av verbet *μνηστεύω*, har vi tidigare stött på i Matt 1:18, där Matteus förklarar de bådvas relation, samt i de varianter som presenterats till den antagna läsningen i släkttavlan i Matteus ovan, där Josef beskrivs som Marias man.¹¹⁴ Också här finns varianter, dock med den skillnaden att samtliga dessa är varianter på just denna participkonstruktion i tempus perfekt.¹¹⁵ Lukas refererar också senare, i 2:5, till Josefs och Marias relation med liknande ordval, vilket skall kommenteras nedan. Vad vi ser här är alltså en samstämmighet hos den antagna läsningen och varianterna kring att Maria och Josef är trolovade, men ännu ej börjat leva tillsammans, och att relationen mellan Josef och Maria är att betrakta som just sådan, ser vi förutom i valet av verb också i Marias utsaga om att hon aldrig har haft någon man.¹¹⁶

Vidare beskrivs Josef som tillhörig *Davids hus*; vissa textvittnen broderar ut utsagan genom att tillägga *och ätt*.¹¹⁷ Denna utsaga om Josef får sägas ha sin parallell hos Matteus i ängelns tal till Josef,¹¹⁸ även om Lukas här inte lika tydligt som Matteus refererar till Josef som en davidsson.¹¹⁹

113 1:30f: μή φοβοῦ, Μαριάμ [...] καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

114 Matt 1:16: Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας... 1:19: Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς...

115 μνηστευμένην \aleph^{2a} B² C K Γ Δ Θ Ψ *f*^{1.13} 33. 565. 579. 700. 892. 1241. 1424. 2542 \mathfrak{D} ; Or Eus | μνησημένην D 12211 | *txt* ἐμνηστευμένην \aleph^{*2b} A B* L W.

116 Luk 2:34: εἶπεν δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον. πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Jämför vad som ovan sagts om sexuell aktivitet som något otänkbart såväl före som under tiden som trolovad.

117 Ἰωσήφ ἐξ οἴκου καὶ πάτριας. Tillägget återfinns i \aleph C L *f*¹ 700. 1424; Eus.

118 Matt 1:20: Ἰωσήφ υἱὸς Δαυίδ, μή φοβηθῆς....

119 Brown, *Birth*, s. 287.

Lukas kommer också senare, i 2:4, att beskriva Josef på ett liknande sätt, dock med den skillnaden att båda epiteterna, *hus* och *ätt*, där nämns i den valda läsarten.¹²⁰ Utifrån Jesu släkttavla och den efterföljande, *förklarande* perikopen hos Matteus kunde vi dra slutsatsen att såväl Josef som Jesus är davidssöner, och att detta får konsekvens för dessa bådars inbördes relation. Utifrån Lukas kan vi däremot *än så länge* endast slå fast att Josef verkar ha något slags davidisk härkomst och att Jesus är en daviddson (1:32), men däremot finns inga antydningar om att Josef, såsom är fallet hos Matteus, skulle vara en länk i någon kedja som möjliggör detta sonskap för Jesu del; Jesus är en davidsson, men inget försök görs att förklara hur detta sonskap etablerats.

4.2 Marias besök hos Elisabeth – Luk 1:39-1:56

Berättelsen om Marias besök hos sin släkting innehåller ingen direkt referens till Josef, men däremot en intressant detalj som kan vara av betydelse för hur vi senare ska sammanfatta bilden av honom. Marias vistelse hos sin släkting avslutas med att hon återvänder *hem*,¹²¹ vilket kan syfta på att hon återvänder till sitt eget hem snarare än till hennes och Josefs gemensamma hem;¹²² de båda har alltså i så fall än så länge inte börjat leva tillsammans som man och hustru.

Vi har ovan noterat hur det faktum att Maria och Josef reser tillsammans (2:5) verkar tyda på att de vid den punkten fullt ut fullbordat äktenskapet och lever tillsammans.¹²³ Oavsett om vi instämmer i detta påstående eller inte så är det emellertid värt att notera att Lukas aldrig specificerar tidpunkten för när Maria och Josef går från trolovade till man och hustru som lever tillsammans, alltså när Josef för hem Maria till sitt hem, vilket gör det välbefogat att fråga i hur stor utsträckning Lukas kände till de traditioner som omgav trolovningen och äktenskapet i den aktuella kontexten.¹²⁴ För egen del sluter jag mig till att denna punkt, alltså då Josef för hem Maria och de börjar leva tillsammans, infinner sig någon gång emellan 1:56 och 2:5 utan att någon exakt tidpunkt redovisas i texten.

4.3 Jesu födelse – Luk 2:1-2:21

Efter en redogörelse för Johannes Döparens födelse, vilken i denna studie ej beaktas, beskriver så Lukas omständigheterna kring Jesu födelse; han tar sin början i det stora perspektivet, en "världsomspännande" skattskrivning, men riktar snabbt fokuset mot det lilla: några personer som

120 Detta skulle i sin tur kunna förklara tillägget i 1:27 som ett försök att harmonisera beskrivningen av Josef där med den i 2:4.

121 Luk 1:56: "Ἐμεινεν δὲ Μαριάμ σὺν αὐτῇ ὡς μηνῶν τρεῖς, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

122 Brown verkar anse denna tolkning möjlig, om än på vissa villkor; se *Birth*, s. 338. Fitzmyer menar det dock vara omöjligt att fastställa huruvida frasen καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς syftar på Marias familjs eller hennes och Josefs hus; Se *Luke*, s. 369.

123 Se ovan under 2.3 samt i Brown, *Birth*, s. 397.

124 Vilket också Brown gör i *Birth*, s. 338.

till följd av kejsarens påbud beger sig ut på en resa. Utgångspunkten för resan är Nasaret, där vi får anta att Josef bor före det att han och Maria börjat leva tillsammans och barnet föds, vilket innebär att informationen gällande Josefs *initiala* bostadsort skiljer sig från vad som sägs hos Matteus, där Josef i det inledande skedet bor i Betlehem, men efter vistelsen i Egypten, till följd av det politiska läget, känner sig tvingad att istället bosätta sig i Nasaret. Här noteras åter som vi redan sett Josefs koppling till David genom att tala om honom som tillhörig Davids både *hus* och *ätt*. Vad som är intressant här är dock att Lukas framställer resan till Davids stad som en produkt av inkom det faktum att det romerska rikets kejsare utfärdat en förordning om att hela världen skulle skattskrivs, och därtill inte på den plats där de för tillfället råkar bo, utan där de ursprungligen kommer ifrån. Enligt Lukas verkar alltså barnet händelsevis födas i Davids stad till följd av rent *världsliga* orsaker; här finns alltså inte, i motsats till hos Matteus, några spår av uppfyllande av profetior eller några lukanska kommentarer till att barnets födelseort, Davids stad, skulle bära på något symbolvärde.¹²⁵

4.3.1 Marias och Josefs relation

Med på resan finns också Maria, vilket som vi redan noterat ses som ett tecken på att hon och Josef nu lever tillsammans; dock beskrivs hon här precis som innan som Josefs trolovade (2:5). Här finns emellertid ett flertal varianter redovisade i notapparaten i NA²⁸, vilka här presenteras:

v.4 Ἐν βῆθαι δὲ καὶ Ἰωσήφ [...] εἰς πόλιν Δαυὶδ ἣτις καλεῖται Βηθλέεμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ, [v. 5] ἀπογράψασθαι...

1. σὺν Μαριάμ τῇ ἐμνηστευμένη αὐτῷ, ...[txt]¹²⁶
2. σὺν Μαριάμ τῇ μεμνηστευμένη αὐτῷ, ...¹²⁷
3. σὺν Μαριάμ τῇ ἐμνηστευμένη αὐτῷ γυναικι, ...¹²⁸
4. σὺν Μαριάμ τῇ μεμνηστευμένη αὐτῷ γυναικι, ...¹²⁹
5. σὺν Μαριάμ τῇ μνηστευμένη αὐτῷ γυναικι, ...¹³⁰
6. σὺν Μαριάμ τῇ γυναικι αὐτοῦ, ...¹³¹

Utifrån dessa sex varianter och frågeställningen ovan beträffande i vilken utsträckning Lukas är bekant med de lokala sedvänjorna för trolovning och fullbordande av ett äktenskap är det tämligen

125 Jämför svaret som överstepräster och folkets skriftlärd ger kung Herodes på frågor om var barnet skall födas i

Matt 2:5: ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας· οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου...

126 \aleph^{*2b} B* C* D* L W Ξ 565. it (sy^p) co.

127 \aleph^{2a} B² C² D^c 0177 f¹ 700; Eus.

128 A.

129 C³ K Γ Δ Θ Ψ f¹³ 33. 892. 1241. 1424. 2542. / 844 \mathfrak{M} lat sy^h.

130 579.

131 aur b c sy^s.

lätt att se den utveckling som skett i läsarerna. Låt oss först slå fast några grundläggande premisser för analysen av dessa läsarter:

1. Verbet $\mu\eta\sigma\tau\epsilon\acute{\upsilon}\omega$ betecknar första steget mot ett fullbordat äktenskap, d v s trolovningen.
2. Substantivet $\gamma\upsilon\upsilon\eta$ kan betyda både kvinna i genetisk och kvinna i äktenskaplig mening, alltså hustru. Att $\gamma\upsilon\upsilon\eta$ i de aktuella läsningarna här skulle syfta till att beskriva Maria som kvinna i genetisk mening hade varit överflödigt eftersom personen Maria redan beskrivits så (ex i 1:26/27) samt är gravid och har ett kvinnonamn. $\gamma\upsilon\upsilon\eta$ måste därför här syfta till att beskriva henne i äktenskaplig mening, alltså som Josefs hustru.¹³²
3. Begreppen $\mu\eta\sigma\tau\epsilon\acute{\upsilon}\omega$ och $\gamma\upsilon\upsilon\eta$ beskriver därför två företeelser som refererar till olika stadier i samma process, vilka inte kan förekomma samtidigt, och som därmed är oförenliga.

Efter vad som tidigare sagts om betydelsen av det faktum att Josef och Maria reser tillsammans, att de nu är fullt ut gifta och Maria nu verkligen kan betecknas som Josefs $\gamma\upsilon\upsilon\alpha\iota\kappa\iota$, menar jag **1** ovan vara den mest ursprungliga läsningen,¹³³ medan **6** är den i sak mest korrekta. Detta går att sluta sig till utifrån följande noteringar:

1. Läsningarna **1 - 5** beskriver det stadium som här uppfattas som ett fullbordat äktenskap med den felaktiga termen $\mu\eta\sigma\tau\epsilon\acute{\upsilon}\omega$, vilket gör att dessa är att betrakta som *lectio difficilior*.
2. Av dessa fem läsningar är **1** och **2** de kortare, och dessa kan därmed uppfattas som ursprungligare än läsningarna **3 - 5** enligt principen om *lectio brevior*.
3. Läsningarna **1** och **2** använder, precis som **3** och **4**, olika varianter av perfekt particip av $\mu\eta\sigma\tau\epsilon\acute{\upsilon}\omega$; läsningarna **1** och **3** respektive **2** och **4** kan vidare sammanföras då de använder samma varianter av sagda particip enligt följande:

Läsning **1+3**: $\sigma\upsilon\lambda\lambda\ \text{Μαριάμ τῆ ἐμνηστευμένη αὐτῷ (3: + γυναικι), ...}$

Läsning **2+4**: $\sigma\upsilon\lambda\lambda\ \text{Μαριάμ τῆ μεμνηστευμένη αὐτῷ (4: + γυναικι), ...}$

4. Utifrån detta är det inte en omöjlighet, om man ser $\gamma\upsilon\upsilon\alpha\iota\kappa\iota$ i läsningarna **3** och **4** som ett senare tillägg, att tänka sig att läsning **1** gett upphov till **3** och **2** till **4**.¹³⁴
5. Läsningarna **1** och **2** ser dock ut att ha ungefär lika starkt stöd sett till antalet handskrifter. Däremot skiljer sig läsningarna **3** och **4** avsevärt vad gäller representationen i handskrifter.

¹³² $\gamma\upsilon\upsilon\eta$ kan emellertid ha också andra betydelser, såsom *älskarinna* och *konkubin*, vilka dock utelämnas här. Jfr Liddell & Scott, *Greek – English Lexicon*, s. 363.

¹³³ Se även Fitzmyer, *Luke*, s. 407.

¹³⁴ Detta tillägg kan ha utförts för att helt enkelt rätta vad man uppfattade som en felaktighet. Fitzmyer ser däremot detta tillägg som ett försök att "eliminate what might seem scandalous." Se *Luke*, s. 407. Brown öppnar också han för att en skrivare kan ha blivit "scandalized" vid tanken på att Josef och Maria rest tillsammans som endast trolovade, i synnerhet om sagda skrivare varit icke-jude, och (ev. likt Lukas) inte varit helt införstådd med den exakta betydelsen av $\mu\eta\sigma\tau\epsilon\acute{\upsilon}\omega$. Se *Birth*, s. 397.

6. Denna skillnad i antalet manuskript till stöd för läsning 3 respektive 4 väcker frågan om det är rimligt att anta att manuskripten som representerar läsning 2 kan ha gett upphov till alla manuskript som representerar läsning 4, medan läsning 1s manuskript enbart varit upphov till ett enda manuskript (läsning 3). Besvaras denna fråga jakande är det svårare att utifrån textinnehållet avgöra huruvida läsning 1 eller 2 är att betrakta som den mest ursprungliga.
7. Troligare får dock sägas vara att de flesta skrivare / kopister ansett *μεμνηστυμένη* vara en mer korrekt form än *ἐμνηστυμένη*. Läsning 2 har vidareutvecklats ur läsning 1 genom att skrivaren / kopisten “rättat”¹³⁵ formen *ἐμνηστυμένη* till *μεμνηστυμένη*.
8. I ett senare skede har *γυναικι* lagts till (läsningarna 3 – 5). De många manuskript som representerar läsning 4 kan dels ha haft manuskript representerande läsning 2 som förlaga, och behållt den aktuella varianten av perfekt particip och enbart lagt till *γυναικι*. Däremot är det också *fullt tänkbart* att skrivaren / kopisten använt ett manuskript representerande läsning 1 som förlaga och under arbetets gång både lagt till *γυναικι* samt “rättat”¹³⁶ perfekt-participformen till *μεμνηστυμένη*.
9. Detta innebär att det alltså finns två potentiella tillfällen för när den som jag menar ursprungliga läsningen 1 kan ha korrigerats: då kopister / skrivare använt den som förlaga till läsning 2 eller till läsning 4.
10. Det faktum att endast ett manuskript bevarat formen *ἐμνηστυμένη* (läsning 3) sedan både “rättningsstadiet” (läsning 1 blir läsning 2) och “rättnings- och adderingsstadiet” (läsningarna 1 och 2 blir läsningarna 3, 4 och 5) tyder alltså på att den “orättade” varianten återfunnen i läsning 1 är den mest ursprungliga.

Utifrån detta resonemang är alltså läsning 1 att betrakta som den äldsta då den saknar det senare tillägget *γυναικι* och nyttjar en variant av perfekt particip av *μνηστέω* som i ett senare skede uppfattas som i någon mån felaktig och därför korrigeras.

Vad gäller det faktiska innehållet får som redan nämnts läsning 6 betraktas som den i sak mest korrekta; den är den enda som beskriver Maria som hustru till Josef i ett sammanhang där vi uppfattar dem som fullt ut samlevande i ett äktenskap. Om det faktiska innehållet kan vidare sägas att läsningarna 1 - 2 respektive 3 – 5 innehåller felaktigheter, om än på olika plan. Läsningarna 1 – 2 innehåller *sakliga* fel; de använder enligt min mening *μνηστέω* för att beskriva ett fullbordat äktenskap. Läsningarna 3 – 5 är snarast *logiskt* felaktiga då de å ena sidan använder den korrekta termen *γυναικι*, men förenar denna med i sammanhanget felaktiga termen *μνηστέω*; dessa två

135 Enligt sin egen subjektiva uppfattning, åtminstone.

136 Åter igen enligt sin egen subjektiva uppfattning, åtminstone.

termer betraktas vidare, som redan noterats, som oförenliga då de beskriver olika faser av samma process. Att alla dessa varianter uppstått för att beskriva Marias och Josefs relation verkar tyda på två saker:

1. Att Lukas, som redan nämnts, verkar ha varit obekant med de närmare detaljerna kring hur ett äktenskap ingåtts i den aktuella kontexten.
2. Flertalet skrivare/kopister har genom egna tillgrepp försökt korrigera vad man uppfattat som felaktigheter – såväl språkliga som innehållsliga. Att den aktuella passagen varit föremål för korrigeringar i så stor utsträckning som de facto skett, verkar i sin tur innebära att skrivare/kopister känt ett stort behov av att korrigera texten så att den, åtminstone utifrån den aktuella skrivaren/kopistens perspektiv, beskriver relationen, och därmed Josefs roll i förhållande till Maria, på ett korrekt sätt.

4.3.2 *Marias barn, herdarnas besök och namngivningen.*

Lukas vinnlägger sig vidare i denna perikop om att knyta barnet till endast modern, vilket blir tydligt i formuleringen Maria födde *sin* son.¹³⁷ Detta uttryckssätt, som också återfinns hos Matteus, är inte särskilt märkligt med tanke på vad som hittills sagts om omständigheterna kring barnets tillkomst. Lukas sätt att här endast tala om barnet som moderns bildar emellertid en intressant kontrast med en utsaga gällande Josefs relation till barnet i efterföljande perikop som där skall kommenteras.

Värt att notera är också det faktum att Josef är närvarande vid herdarnas besök. Han nämns *mellan* Maria och det nyfödda barnet,¹³⁸ vilket är intressant eftersom detta omöjliggör för Maria och barnet att bilda någon egen enhet frikopplad från Josef. Ordningen i vilken de tre personerna nämns gör alltså att man måste, såsom inte var fallet hos Matteus, tala om barnet, modern och Josef som en enda och hel enhet. Josef är alltså vidare närvarande och är därmed en av alla dem som häpnar över det som berättas av herdarna. Det är däremot hos Maria som reaktionen blir störst och kommenteras mer ingående av Lukas.¹³⁹

Perikopen avslutas så med att Lukas redogör för hur barnet omskärs och får sitt namn. Ovan noterades det faktum att det är Maria som ges uppdraget att namnge barnet,¹⁴⁰ men här är dock beskrivningen av namngivningen mindre specifik. Här meddelas nämligen endast att barnet får det

137 2:7: καὶ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς... Bibel 2000 översätter vidare 2:5 på ett liknande sätt: "...Maria, sin trolovade, som väntade *sitt* barn..." Texten i NA²⁸, Μαριάμ τῇ ἐμνηστευμένῃ αὐτῷ, οὕση ἐγκύω, stöder emellertid, enligt min mening, inte en sådan gentemot Josef avgränsande översättning.

138 2:16: καὶ ἀνεύραν τὴν τε Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ βρέφος...

139 2:18f: καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς. ἡ δὲ Μαριάμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

140 Se ovan under 4.1.

namn som *ängeln* tidigare befallt att barnet skulle få.¹⁴¹

4.4 Hos Symeon och Hanna i templet – Luk 2:22-2:40

Såväl denna som följande perikop, vilka båda omtalar besök i Jerusalem av Maria, Josef och barnet, innehåller som vi skall se sätt att beskriva Josef som vi tidigare inte stött på i denna studie: han beskrivs uttryckligen som både far och förälder till Jesus, vilket fått till följd att alternativa läsarter återfinns i åtminstone vissa av dessa passager. Inledningsvis skall dock ett annat perspektiv, delvis på samma tema som det sedan följande, i korthet kommenteras.

Lukas inleder nämligen sin redogörelse för besöket hos Symeon och Hanna med motiveringen att tiden var inne för *deras* rening i enlighet med den mosaiska lagen.¹⁴² Denna utsaga är intressant, eftersom den visar på något vi också tidigare noterat, det att Lukas bitvis påvisar en okunskap gällande åtminstone detaljerna kring vissa judiska seder och bruk, såsom här, beträffande reningsritualen efter ett barns födelse.¹⁴³ Den mosaiska lag som här omtalas föreskriver nämligen endast hur *modern* till ett nyfött barn skall genomgå en reningsprocedur.¹⁴⁴

Emellertid bedöms läsningen "*deras* rening" som den mest ursprungliga utifrån såväl stödet i antalet manuskript som att denna läsning är att betrakta som *lectio difficilior*.¹⁴⁵ Både Brown och Fitzmyer uppfattar αὐτῶν som syftande på Maria och Josef, och Metzger et al verkar antyda detsamma.¹⁴⁶ Brown och Fitzmyer både presenterar och avfärdar vidare Origenes, som förespråkar αὐτῶν som syftande på Maria och Jesus,¹⁴⁷ och Brown redogör för och avfärdar även det mera nutida förslaget att αὐτῶν skall förklaras subjektivt.¹⁴⁸ Samtliga dessa tolkningsförslag är intressanta, men bygger som vi sett alltså på en felaktighet, då den mosaiska lagen ingenstans föreskriver någon reningsprocess för vare sig en nybliven far eller ett nyfött barn.¹⁴⁹ Två varianter

141 2:21: Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτῶ τοῦ περιτεμεῖν αὐτὸν καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθῆν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλλημφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

142 2:22: Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως, ...

143 Fitzmyer, *Luke*, s. 424.

144 Dessa föreskrifter återfinns i Lev 12.

145 Denna läsning väljs av NA²⁸ och förespråkas av Metzger et al i *Commentary*, s. 134. Läsningen förordas också i Brown, *Birth*, s. 436, samt i Fitzmyer, *Luke*, s. 424. Metzger kallar denna läsning *svår* och Fitzmyer benämner den som just en *lectio difficilior*.

146 Brown, *Birth*, s. 436; Fitzmyer, *Luke*, s. 424; Metzger et al, *Commentary*, s. 134. Fitzmyer argumenterar här för en sådan förståelse utifrån verbet i satsen, ἀνήγαγον, som han menar måste syfta på Maria och Josef.

147 Brown, *Birth*, s. 436; Fitzmyer, *Luke*, s. 424. Fitzmyer talar här till skillnad från Brown om Origenes som en startpunkt för snarare än som ett enskilt exempel på en sådan tolkning.

148 Ett subjektivt uttydande skulle innebära en översättning i stil med "...när tiden var inne för dem att rena honom." Se Brown, *Birth*, s. 436.

149 Brown, *Birth*, s. 436; Fitzmyer, *Luke*, s. 424.

återfinns vidare till denna läsning, dels *hans rening*,¹⁵⁰ syftande på barnet, dels *hennes rening*,¹⁵¹ syftande på modern.

Vad som är intressant med den mest ursprungliga läsningen, “*deras rening*,” är att den möjligen kan avslöja något om Lukas syn på Josef och dennes faderskap. I o m att Lukas efter vad vi sett ovan verkar ha missförstått reningsföreskrifterna i Mose lag (dvs Lev 12) genom att tala om något annat än enbart *moderns* rening, verkar han nämligen eventuellt tillskriva Josef en större betydelse än vad som tidigare kunnat skönjas.

Det intressanta här är nämligen *inte* att Lukas ser ut att ha missförstått vad den mosaiska lagen föreskriver och istället uppfattat att en reningsprocedur i enlighet med denna lag är ett obligatorium för båda föräldrarna, utan vad han gör med denna missuppfattning. Vad som är intressant här är att Lukas har uppfattat att båda föräldrarna förväntas göra detta för att följa vad Mose lag föreskriver, och då han sedan framställer hur Josef och Maria besöker templet för sin rening i samband med barnets födelse, tillskriver han i samma stund båda deras föräldraskap samma status gentemot barnet. Eftersom Lukas låter Josef bege sig till Jerusalem för att ta del i inte bara Marias, utan också i sin egen rening, ser Lukas alltså ut att tillskriva Josef samma status av nybliven förälder i behov av rening i enlighet med den mosaiska lagen, som han tillskriver Maria.

Det finns inte såvitt jag har kunnat se några spår i texten av att Josef här uppfattas som något annat än en förälder, eftersom han gör vad en förälder förväntas göra (enligt Lukas felaktiga uppfattning), han beger sig till Jerusalem för sin rening i enlighet med Mose lag. Vad som däremot inte framgår är huruvida Lukas uppfattar om denna av honom själv påkomna företeelse endast är tänkt för en biologisk fader, eller om det är tänkbart att Lukas här, såsom vi tidigare sett hos Matteus, kan tänka sig ett faderskap i någon slags juridisk mening, och om detta i så fall här kan appliceras på Josef. Eftersom denna observation enbart bygger på Lukas felaktiga uppfattning, och inte på något *de facto* existerande åliggande för Josef, är det enligt min mening omöjligt att säga något mer ingående om vilket eller vilka sort(er)s faderskap som skulle kunna vara föremål för denna faderliga rening. Faktum kvarstår dock att det missförstånd som Lukas har råkat ut för gör att vi kan sluta oss till att han här verkar betrakta Josef som uppbärare av något slags faderskap gentemot Jesus, dock utan att detta kan definieras närmare.

150 καθαρισμοῦ αὐτοῦ. Läsningen finns upptagen i notapparaten i NA²⁸, och återfinns i manuskripten D lat sy^s sa^{ms}.

Brown och Fitzmyer uppfattar denna variant som ett försök av skrivarna / kopisterna till förbättring av en obekvämläsart, medan Metzger et al ser en möjlighet till att varianten kan förklaras som både ett oavsiktligt misstag och en medveten ändring. En sådan ändring kan, menar Metzger et al vidare, vara gjord i ljuset av v. 27, där barnet omskärs; man har alltså felaktigt uppfattat omskärelsen som någon slags reningsritual och *hans rening* här i v. 22 som syftande på detta. Se Brown, *Birth*, s. 436; Fitzmyer, *Luke*, s. 424; Metzger et al, *Commentary*, s. 134.

151 καθαρισμοῦ αὐτῆς. Läsningen finns *inte* upptagen i notapparaten i NA²⁸, men återfinns enligt Brown och Metzger et al i Codex Bezae. Såväl Brown och Fitzmyer som Metzger et al uppfattar tydligt denna variant som ett försök till förbättring av läsarten. Se Brown, *Birth*, s. 436; Fitzmyer, *Luke*, s. 424; Metzger et al, *Commentary*, s. 134.

4.4.1 Josef omnämnd som förälder och far

Lukas använder sig dock i denna perikop av betydligt tydligare uttryckssätt vad gäller Josefs roll i förhållande till barnet; han kallar honom såväl förälder som far. Värt att notera är att i allt som hittills har behandlats i denna studie, materialet hos Matteus och dito hos Lukas upp till denna punkt, har ingen liknande beskrivning gjorts av Josef. Som vi nu skall se, har alternativa läsarter, åtminstone i det ena fallet, inte låtit vänta på sig.

I v. 27 beskrivs Josef och Maria tillsammans som föräldrar till barnet, både i det att de uttryckligen benämns med en sådan term, γονεῖς, men också i det att de är på väg att göra med barnet vad som är sed enligt lagen, något vi får anta vara just föräldrarnas uppgift.¹⁵² “Det som är sed enligt lagen” syftar till det att bära fram honom inför Herren, som Lukas tidigare beskrivit,¹⁵³ och detta ser ut att vara en företeelse som inbegriper föräldrarnas deltagande, vilket i sin tur utpekar Josef och Maria som föräldrar.

Vad som är anmärkningsvärt här är att sättet på vilket Josef beskrivs, som γονεῖς, i *detta fall* så gott som helt verkar sakna alternativa läsningar. Varken NA²⁸ eller Weber-Gryson¹⁵⁴ tar upp några alternativa läsningar, inte heller kommenteras passagen i Metzger et al. Notapparaten hos NA²⁷ låter meddela att τοὺς γονεῖς saknas i ett fåtal manuskript.¹⁵⁵ Den avsevärt expanderade notapparaten i *The New Testament in Greek*¹⁵⁶ består med ytterligare något, genom att presentera några manuskript som också de saknar τοὺς γονεῖς.¹⁵⁷ Den samlade bedömningen av denna passage är att Josef enligt *så gott som* alla manuskript, med undantag för några få som ger intryck av att vara lågt värderade, beskrivs som förälder. Detta gör, som vi skall se av det följande, denna passage till inte bara en av de tydligaste beskrivningarna av Josef som en far till Jesus, utan också till den av varianter i

152 2:27: [...] καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ...

153 2:22: καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστήσαι τῷ κυρίῳ.

154 Weber & Gryson (Red), *Biblia Sacra Iuxta Vulgata Versionem*, femte upplagan. Här beskrivs Josef och Maria som *parentes*, vilket liksom den grekiska termen γονεῖς (i synnerhet i plural) har innebörden *föräldrar*. Jämför Ahlberg, Lundqvist och Sörbom, *Nordstedts Latinsk-Svenska ordbok*, s. 626; Liddell & Scott, *Greek-English Lexicon*, s. 356.

155 245 *pc*. Uttrycket *pc* innebär att ett fåtal ej namngivna manuskript, vid sidan av dem som explicit nämns (i detta fall 245), stödjer sagda läsning. Manuskriptet 245 dateras till 1199 i *Appendix I, Codices Graeci et Latini in hac Editione Adhibiti* i NA²⁷, och ser ut att ha plockats bort ur den samling källor som legat till grund för NA²⁸; jämför *Appendix I, Codices Graeci et Latini in hac Editione Adhibiti* i NA²⁸. Manuskriptet 245 är alltså att betrakta som sent, och övriga manuskript, då de samlats under *pc*, kan bedömas som tämligen oviktiga då de ej nämns explicit. Det faktum att redaktörerna för NA²⁸ valt att plocka bort 245 från samlingen källor får ses som ett tecken på detta manuskripts låga status.

156 I vårt fall The American and British Committees of the International Greek New Testament Project (Red), *The New Testament in Greek; 3, The Gospel According to St. Luke. Part 1: Chapters 1-12*.

157 1347 1510 2643. Huruvida dessa åsyftas i *pc* ovan är däremot ovisst. Här återfinns också tillägget τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, *hans föräldrar*. Detta tillägg av ett possessivt pronomen, som alltså inte omnämns i varken NA²⁷ eller NA²⁸, är knappast mer än ett överflödigt klargörande, och återfinns i **Lvt** (aur b c f ff² g¹ gat l q r¹) **Lvg Ss Sp Dta Cb Et HI Hel**. För en förklaring till förkortningarna i denna notapparat, se 5. *List of Sigla*, ss. viii-xiii i The American and British Committees of the International Greek New Testament Project (Red), *Greek*.

manuskripten *allra* minst påverkade.

I v. 33, där det berättas hur Josef och Maria förundras över vad som sägs om barnet, är andelen manuskript med avvikande läsart dock desto fler. Här återfinns två varianter, där den ena beskriver Josef som barnets far medan den andra nöjer sig med att nämna honom vid namn:

1. *txt* καὶ ἦν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ θαυμάζοντες...¹⁵⁸

2. καὶ ἦν [ὁ] Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ θαυμάζοντες...¹⁵⁹

Vad som här ser ut att ha skett är att den alternativa läsningen som endast nämner Josef vid namn är att betrakta som en medveten ändring i syfte att skydda tanken på jungfrufödseln,¹⁶⁰ och denna läsning återfinns i en stor mängd manuskript; NA²⁸ listar rentav fler manuskript till stöd för varianten än för den antagna läsningen. Denna rikliga mängd manuskript som stöder en läsning som verkar vara att betrakta som en ändring¹⁶¹ är intressant med tanke på hur svårt det var att ovan finna alternativa läsningar till den passage där Josef och Maria beskrevs som γονεῖς. Vid sidan om några tillsynes lätt vägande manuskript som saknar denna beskrivning har τοὺς γονεῖς som vi sett där bevarats i samtliga manuskript. Vad som alltså är fallet i denna perikop är att Josef ser ut att beskrivas på två mycket snarlika sätt, som γονεῖς (v. 27) och πατὴρ (v. 33), men att dessa båda passager ser ut att ha behandlats mycket olika av skrivare / kopister under traderingens gång. Denna diskrepans i behandlingen av de två beskrivningarna av Josef, som här uppfattas som mycket snarlika, kan enligt min mening förklaras på något av följande två sätt:

a. De båda begreppen γονεῖς och πατὴρ har uppfattats som olika radikala i förhållande till tanken på jungfrufödseln. Begreppet πατὴρ har enligt denna tolkningsmodell uppfattats som ett hot mot tanken om Marias jungfrulighet, och därför redigerats till Ἰωσήφ, medan γονεῖς uppfattats som en mer allmänt hållen term och därför som ett mindre hot mot tanken om jungfrufödseln, och därför undgått redigering. Enligt denna tolkning är det alltså själva termen γονεῖς och skrivares/kopisters tolkning av densamma som gjort att den fått kvarstå oredigerad.

b. Skrivare/kopister som mött texten har uppfattat Josefs roll, vilket vi tidigare stött på hos Matteus, som en fader i juridisk mening. Precis som Josef hos Matteus ges uppdraget att namnge barnet, finns Josef här närvarande vid barnets omskärelse då det också ges sitt namn. Detta kan ge Josef, trots att vi ovan sett hur det här hos Lukas är Maria som ges uppdraget att just namnge barnet, en viss i juridisk mening faderlig betydelse, liknande den vi sett hos

158 \aleph^1 B D N W 1. 33. 579. 700. 1241. / 2211 vg.

159 A K N Θ Ψ f^{13} 33. 565. 892. 1424. 2542. / 844 \mathfrak{M} it vg^{mss} sy^{p,h} bo^{pt}. Artikeln \acute{o} återfinns i A N Ψ 579.

160 Brown, *Birth*, s. 440; Fitzmyer, *Luke*, s. 429; Metzger et al, *Commentary*, s. 134. Metzger noterar även att vissa manuskript som stöder läsning 2 är mycket tidiga.

161 Eller en "rättelse" utifrån tanken på jungfrufödseln.

Matteus. Av denna anledning har skrivare/kopister funnit det acceptabelt att här benämna Josef som förälder, medan man i det tidigare fallet, med tanke på föreställningen om jungfrufödelsen, sett en risk i att med alltför hög frekvens beskriva Josef med olika föräldratermer. Till skillnad från 1 är det här alltså snarare kontexten än termen i fråga och eventuella tolkningar av denna som gjort att γονεῖς lämnats oredigerad.¹⁶²

I den kommande perikopen, som också är den sista som kan räknas till berättelsen om Jesu barndom hos Lukas, återkommer båda dessa beskrivningar, γονεῖς och πατήρ, av Josef. Först efter att ha tittat närmare på dessa beskrivningars kontext och förekomsten av eventuella varianter där, skall dessa båda teorier slutgiltigt kommenteras.

4.5 Den tolvårige Jesus i templet – Luk 2:41-2:52

Lukas inleder den sista passagen i sin berättelse om Jesu barndom med att i någon mån summera vad som hänt under de tolv år som gått sedan besöket hos Symeon och Hanna.¹⁶³ Evangelisten förklarar hur de båda föräldrarna varje år brukade bege sig upp till templet. Fitzmyer menar dock att varken kvinnor eller barn var ålagda att delta i pilgrimsfestligheterna, men att deras deltagande är ett tecken på den tempelfromhet som enligt honom återfinns i dessa berättelser.¹⁶⁴ Lukas talar här om ett besök i Jerusalem enligt seden, men frågan är huruvida han, frikopplat från vad Fitzmyer just delgett om ett obligatorium vad gäller människors deltagande i pilgrimsfestligheterna, uppfattar något tvång för någon part i redogörelsen för hur Josef och Maria år efter år beger sig till Jerusalem.

Vad som här är av vikt att försöka förstå är vilken betydelse Lukas lägger i att Josef och Maria besöker Jerusalem *enligt (fest-)seden*. Detta är ett uttryck som enligt min mening ser ut att innehålla fler inslag av frivillighet än vad Fitzmyer ovan verkade mena vara det *de facto* fallet, då detta uttryckssätt avviker från hur Lukas i andra passager beskriver företeelser i relation till lagar och seder. Ett återkommande mönster i Luk 2 är nämligen att Lukas talar om företeelser enligt *lagen*.¹⁶⁵

162 Ett antagande av denna tolkning, vilken innebär att också Lukas likt Matteus tillskriver Josef en fadersroll i juridisk mening, skulle innebära att ytterligare en punkt skulle kunna föras till listan över gemensamma nämnare de båda barndomsberättelserna emellan under 2.3.

163 Brown menar att denna perikop rent kronologiskt inte kan sägas vara en del av barndomsberättelserna. Istället är den ett kanoniserat exempel på en berättelse som behandlar Jesu "hidden life," d v s Jesu liv mellan barndomsberättelserna och verksamheten, ett slags berättelser som återfinns i de apokryfa berättelser som uppkommer under några århundraden efter Jesu födelse. Se *Birth*, s. 480. Brown drar här, som redan antytts under 2.2 ovan, paralleller mellan denna perikop och fiktiva barndomsberättelser tecknade över berömda män i antiken såsom Buddha, Osiris och Augustus. Samtliga dessa har den gemensamma nämnaren att de, likt denna perikop hos Lukas, porträtterar den aktuella personen i en ålder någonstans mellan 10 och 14; Se Brown, *Birth*, ss. 481f. Också Fitzmyer menar att denna perikop passar illa tillsammans med det övriga materialet som behandlar Jesu barndom samt refererar till Bultmann, som kategoriserar denna perikop som en *legend*; Se Fitzmyer, *Luke*, ss. 434, 436.

164 Fitzmyer, *Luke*, s. 440.

165 Termen ἔθος ser ut att ha ett ganska brett betydelsespektrum. Heikel & Fridrichsen anger betydelseerna *vana*, *sed*, *stadga*, *lag*. Liddell & Scott ger å andra sidan översättningarna *custom*, *habit*, och anger som motsatsord φύσις, vars betydelsefält snarast verkar röra sig kring lagbundenhet och det av naturen givna. Lukas refererar vidare ett antal

En sådan referens till *lagen* saknas alltså här, varför det inte kan betraktas som en omöjlighet att se på denna passage som ett uttryck för en högre grad av frivillighet än vad en lag kan erbjuda. En möjlighet är alltså att Lukas redogörelse kan ses som tecknandet av en bild där Josef och Maria är att betrakta som fromma snarare än som av en lag intvingade i ett sammanhang.¹⁶⁶

I denna perikop beskrivs Josef och Maria vid några tillfällen som γονεῖς, och här finns exempel på såväl tillägg som omskrivningar av detta begrepp. I det första fallet har en variant uppstått som istället för att tala om *föräldrarna* nämner dem båda vid namn:

1. [txt] καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς Ἱερουσαλήμ...
2. καὶ ἐπορεύοντο ὁ τε Ἰωσήφ καὶ ἡ Μαριάμ κατ' ἔτος εἰς Ἱερουσαλήμ...¹⁶⁷

Här ser vi åter ett exempel på en passage där γονεῖς ser ut att ha lämnats relativt orört; NA²⁸ listar ett mycket litet antal manuskript till stöd för den alternativa läsningen, men inga för den antagna, vilket gör att stödet för denna kan betraktas som mycket starkt.¹⁶⁸ Också här är det fråga om ett försök att skydda tanken om jungfrufödelsen,¹⁶⁹ men antalet manuskript innehållande den alternativa läsningen tycks alltså i detta fall vara tämligen få, såsom också var fallet i v. 27 ovan.

I v. 42 återfinns ett exempel på en läsart som visserligen kommer lämnas utanför den samlade analysen av varianter i passager där Josef beskrivs som far och förälder, med som här ändå bereds plats då denna variant visar på en redigering i direkt motsättning till det mönster som återfinns bland övriga här studerade varianter. Här ser nämligen epitetet γονεῖς som beskrivning av Josef och Maria ut att i några få fall ha redigerats *in* i texten av skrivare/kopister:

1. [txt] καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβαινόντων αὐτῶν κατὰ τὸ ἔθος..
2. καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀνέβησαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἔχοντες αὐτόν κατὰ τὸ ἔθος..¹⁷⁰

gånger till hur Maria och Josef utför saker i enlighet med lagen: 2:22: ...κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως...; 2:23: ...καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίου ὅτι...; 2:24: ...ἐν τῷ νόμῳ κυρίου...; 2:27: ...κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου...; I 2:42 talar Lukas emellertid inte, till skillnad från i övriga passager, om lagen, utan enbart om något som sker *enligt* (fest-)seden: ...κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς [...], vilket alltså enligt min mening erbjuder en tolkning som innebär ett större mått av frivillighet än i de sammanhang där *lagen* finns omnämnd.

166 Också Fitzmyers tal om tempelfromhet ovan kan ses som ett argument för detta synsätt. Denna tolkning, som alltså innebär att Josef kan betraktas som religiöst observant, skulle sedd tillsammans med den ovan föreslagna tolkningen (c) av δίκαιος under 3.2.1 innebära ytterligare en post på listan över gemensamma nämnare mellan Matteus och Lukas barndomsberättelser under 2.3.

167 1012 it.

168 NA²⁷ anger 1012 pc it till stöd för den alternativa läsningen. *The New Testament in Greek* listar emellertid ytterligare varianter och vittnen: οἱ γονεῖς αὐτοῦ: ο τε ιωσηφ και η μαριαμ 1012 Lvt (a b g¹ l r¹); 'Joseph and Mary his mother' Lvt (c ff²); 'his father and mother' Gg (II). Weber-Gryson presenterar inga alternativ till sin antagna läsning *parentes*, och Metzger et al presenterar samma alternativa läsning som NA^{27,28} med vissa tillägg: ὁ [!] τε Ἰωσήφ καὶ ἡ Μαριάμ (1012 it^{a,b,1} [it^{c,ff2} add *mater eius*] Diatessaron¹⁴). Sammantaget är ändock stödet för den alternativa läsningen att betrakta som svagt.

169 Metzger et al, *Commentary*, s. 135; Fitzmyer, *Luke*, s. 439. Brown, *Birth*, kommenterar inte denna variant.

170 D e (c r¹).

Den alternativa läsningen, som vi kan se innehåller såväl en omskrivning (ἀνέβησαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ) som ett tillägg (ἔχοντες αὐτόν), skall enligt min mening inte ses som en produkt av en önskan hos skrivare att ytterligare poängtera att både Josef och Maria är att betrakta som föräldrar till barnet. Vad vi ser här är snarast ett försök att förenkla utsagan rent grammatiskt, genom att ersätta en relativt ovanlig konstruktion (genetivus absolutus) med en mera vanligt förekommande dito (subjekt i nominativ plus ett finit verb). Det att skriva ut γονεῖς i **2** hade emellertid kunnat undvikas genom att aktuell skrivare precis som i **1** nyttjat ett pronomen (där αὐτῶν) som subjekt (i så fall αὐτοί). Emellertid är valet att sätta ut ett nomen som subjekt (οἱ γονεῖς) framför att ge ett pronomen denna funktion att betrakta som naturligt med tanke på läsartens till synes övergripande syfte: att tydliggöra.

I v. 43, där Josef och Maria också beskrivs som γονεῖς, har dock åter en redigering i stil med vad vi nu vid flera tillfällen sett äga rum, och i detta fall återfinns en alternativ läsning som får sägas ha vunnit en tämligen stor spridning:

1. [txt] ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἔγνωσαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ.¹⁷¹
2. ὑτέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ εἶδον Ἰωσήφ καὶ ἡ μητὴρ αὐτοῦ.¹⁷²

Också här är det tydligt att ändringar skett i syfte att skydda tanken på jungfrufödseln,¹⁷³ och vi ser hur den alternativa läsningen i detta fall alltså återfinns i ett stort antal manuskript.

4.5.1 Sammanfattande diskussion

Vi kan utifrån vad vi sett här och i perikopen ovan sluta oss till att de passager där Josef beskrivs som förälder eller far har varit föremål för olika hög grad av redigering i traderingsprocessen. Den förklaring till de bakomvarande orsakerna till denna diskrepans i skrivarnas/kopisternas bemötande av dessa passager, vilken tog sin början i perikopen ovan, skall här fullföljas efter en uppställning av de observationer som hittills gjorts:

#:	Vers:	Epitet:	Stöd för <i>alternativ läsart</i> :
1	2:27	γονεῖς	245. 1347. 1510. 2643.
2	2:33	πατήρ	A K N Θ Ψ f ¹³ 33. 565. 892. 1424. 2542. l 844 ℳ it vg ^{mss} sy ^{p,h} bo ^{pt} .
3	2:41	γονεῖς	1012 it/lvt ¹⁷⁴ (a b g ¹ l r ¹ c ff ²)

171 **N** B D L W Θ f¹ 33. 579. 700. 1241 lat sy^{(s),hmg} sa bo^{pt}; 700 nyttjar verbformen ἐγίνωσκον. D lat (och även co) har ordföljden ὁ παῖς Ἰησοῦς, **N*** endast ὁ παῖς. D f¹ 33 nyttjar verbformen ἀπέμεινεν.

172 A C K N Γ Δ Ψ 0130 f¹³ 565. 892. 1424. 2542 ℳ it (sy^{p,h}) bo^{pt}; Δ 892. 1424. 2542 nyttjar verbformen ἔγνωσαν. N Ψ nyttjar verbformen ἀπέμεινεν.

173 Metzger et al, *Commentary*, s. 135; Fitzmyer, *Luke*, s. 441. Brown, *Birth*, kommenterar inte denna variant.

174 De båda epiteten *it* och *lvt* refererar båda till manuskript inom det gammallatiniska spektrumet. Nestle-Aland sammanfattar dessa manuskript under *it*, medan *The New Testament in Greek* sammanfattar dem under *lvt* och inom

Ovan gavs två möjliga förklaringar till diskrepansen gällande skrivare/kopisters bemötande av passagerna **1** och **2**. Den där givna förklaringen till att de båda begreppen γουεῖς (**1**) och πατήρ (**2**) givits avsevärt olika bemötanden, att det skulle vara valet av ord som varit den bakomvarande orsaken till det differentierade bemötandet av de båda passagerna (förslag **a**), hade fortfarande varit tänkbar om också passage **3** förts in i analysen. Emellertid görs denna förklaringsmodell om intet av det faktum att passage **4**, där Josef beskrivs som γουεῖς, varit föremål för ett redigerande jämförbart med passage **2**. Med andra ord verkar alltså inte ordvalet i passage **2** kunna förklara den myckna förekomsten av manuskript till stöd för den alternativa läsarten.

Förslag **b** ovan, att omständigheterna snarare än ordvalet skulle vara det centrala, ser dock ut att fortfarande vara en tänkbar förklaring. Enligt denna förklaringsmodell har passage **1** av skrivare/kopister lämnats tämligen orörd med tanke på den kontext i vilken denna passage befinner sig: Josef har uppfattats som en far i juridisk mening genom de åtaganden han där utför. Enligt min uppfattning skulle passage **3** kunna förstås på ett liknande sätt, då denna passage återfinns i ett i någon mån liknande sammanhang.

En inte helt tillfredsställande, men den enligt min uppfattning mest rimliga förklaringen till varför passagerna **1** och **3** båda lämnats tämligen orörda under traderingens gång är att passage **3** likt **1** uppfattats som ett sammanhang där Josef fyller någon slags faderlig funktion. Möjligen kan Marias och barnets närvaro vid påskfirandet i Jerusalem ha förståtts som villkorad av "fadern" Josefs närvaro, varför en beskrivning av honom som γουεῖς inte uppfattats som (lika) problematisk, alternativt rentav nödvändig. Skrivare/kopister har alltså uppfattat Josefs roll i passage såväl **1** som **3** som en i samklang med en beskrivning av honom som γουεῖς, och har därför i dessa fall inte sett något skäl till att göra någon omskrivning med hänsyn till tanken på jungfrufödseln.

För att summera det differensierade bemötande som de fyra här behandlade passagerna givits av skrivare/kopister kan man tala om passagens *funktion* som avgörande för bemötandet. I två av fallen (**1** och **3**) har Josef uppfattats som fyllande en funktion som om inte kräver, så åtminstone kanske underlättas av att han beskrivs som γουεῖς. De båda återstående passagerna (**2** och **4**) beskriver däremot snarast sinnessillstånd hos Josef (förundran respektive ovetande), varför skrivare/kopister uppfattat beskrivningen av honom som γουεῖς i dessa fall som onödiga alternativt besvärande. Där sammanhanget ej verkar ha krävt det, ser alltså skrivare/kopister ut att ha varit beredvilliga att omformulera överflödiga utsagor om Josef som förälder, men inte annars.

parentes preciserar vilka specifika manuskript det är fråga om.

4.5.2 Barnet talar om sin far

I de avslutande verserna i den avslutande perikopen i Lukas berättelse om Jesu barndom återfinns en skarp utsaga om Josefs status som far till barnet.¹⁷⁵ Genom att låta Maria tala till barnet om sin make som “din far” låter Lukas här den i hans barndomsberättelse mest centrala vid sidan om barnet, och den allra mest centrala karaktären sedd till mängden ord och handlingar, uttala något som hittills enbart postulerats genom författarens ordval. Vidare kan man inte, menar Fitzmyer, per automatik bortförklara det Maria säger som syftande på Josef som en *fosterfar*, snarare skall utsagan uppfattas som just så explicit som postulerandet av Josef som *far* här innebär.¹⁷⁶

Brown menar dock att det centrala i denna perikop är barnets utsaga om vem som är att betrakta som dess far.¹⁷⁷ Han menar vidare att detta uttalande är så centralt, att hela perikopen kan genrebestämmas “as a apophthegm or paradigm, i.e., a short story centered around a saying,” i detta fall “a christological saying.”¹⁷⁸ Denna förståelse av perikopen och dess centrala funktion är intressant då den bidrar med förståelse till flera aspekter av denna text, i synnerhet de passager där Josef beskrivs som förälder eller far.

Mellan de båda passagerna *din far* (ὁ πατήρ σου, Marias utsaga, v. 48) och *min far* (τοῦ πατρός μου, barnets utsaga, v. 49) finns en tydlig spänning,¹⁷⁹ vilket i sin tur innebär att om hela passagen tillkommit för att belysa barnets utsaga, kan denna spänning betraktas som medvetet skapad för att stå i kontrast mot just denna utsaga som är perikopens mittpunkt. Detta skulle i sin tur kunna förklara varför tämligen få manuskript återfinns innehållande alternativa läsningar:

[v. 48] καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ·

1. [txt] ... τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἴδου ὁ πατήρ σου καὶ ἐγὼ ...
2. ... τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἴδου οἱ συγγένεις καὶ ὁ πατήρ σου καὶ ἐγὼ ...¹⁸⁰

Skrivare/kopister har i de flesta fall *inte* gjort några ändringar, möjligen eftersom man uppfattat den roll Marias uttalande spelar, nämligen att kontrastera mot och därmed förstärka det uttalande

175 Fitzmyer kallar denna utsaga *more explicit* i jämförelse med det tidigare förekommande γονεῖς; Se *Luke* s. 443.

176 Istället, menar han, verkar detta tyda på att perikopen har sitt ursprung i ett sammanhang där tanken på jungfrufödseln varit okänd; Se Fitzmyer, *Luke*, s. 443.

177 Brown, *Birth*, s. 483. Barnets utsaga återfinns i v. 49: καὶ εἶπεν πρὸς αὐτοῦς· τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναι με; Även Plummer menar att barnets utsaga är “the kernel of the whole narrative, and the cause of its having been preserved.” Se *The Gospel According to S. Luke*, s. 78.

178 Brown tar också han upp, men avfärdar Bultmanns (och andras) förslag om att denna perikop skulle vara att betrakta som en legend, men varnar samtidigt för att dra den förhastade slutsatsen att perikopen skulle vara att betrakta som historisk av den enkla anledningen att den *inte* skall betraktas som just en legend. Se Brown, *Birth*, s. 483.

179 Plummer kallar barnets svar “a gentle but decisive correction of His Mother's words “Thy *father* and I”.” Se *S. Luke*, s. 77.

180 Inget stöd anges för den antagna läsarten (1). Vad gäller läsning 2 återfinns den i C^{vid} (579) (β e sy^h) medan texten inom () är struken i a b ff².

omkring vilket hela perikopen är uppbyggd.

Denna perikop hade å ena sidan kunnat ingå i analysen ovan gällande hur skrivare/kopister behandlat olika passager där Josef beskrivs som förälder eller far, då så här är fallet, och det faktum att tämligen få manuskript presenterar varianter stämmer överens med vad som sagts om att det också finns en kontrasterande *funktion* i denna utsaga i vilken Josef ingår. Å andra sidan finns det skäl att lämna denna utsaga utanför analysen, som gjorts här, eftersom Josefs närvaro i denna passage befinner sig på ett annat plan i texten. Den roll han spelar här är inte, likt ovan i perikoper där få omskrivningar gjorts då han beskrivs som förälder eller far, faderlig, utan snarast dess raka motsats, då perikopen i vilken han beskrivs som just faderlig har som enda syfte att kontrastera och motbevisas av det som är perikopens centrum, barnets utsaga om dess egentlige far. Josef är en del av innehållet i en utsaga som syftar till att belysa en annan utsaga genom att motbevisas av densamma. Detta räcker enligt min mening inte för att Josef *i sig själv* här ska kunna sägas fylla en funktion. *Utsagan*, i vilken Josef *råkar* ingå, fyller en kontrasterande funktion, men denna är helt beroende av den utsaga som skall motbevisa den, och därför har utsagan en funktion, medan Josef endast är ett *instrument* för denna funktion, då han omnämns av Maria som far, vilket är att betrakta som ett subjektivt uttalande från henne, vilket vi inte per definition kan anta att författaren/berättaren instämmer i.

Det finns dock en möjlighet att jämföra och sammanfoga Marias utsaga rörande Josef i v. 48 med de passager som tillsammans analyserats ovan, genom att bredda synen på vilka element som agerar motpol mot barnets utsaga om dess egentlige far. För på samma sätt som Marias utsaga här förstås som en motpol mot det som barnet senare säger, kan perspektivet breddas genom att *alla* passager där Josef benämns som förälder eller far, och vars olika bemötande av skrivare/kopister här förklarats genom den varierande grad av funktion som Josef tillmätts i de enskilda passagerna, tas in och tillsammans utgör en *gemensam* motpol mot det som barnet säger.

Denna förståelse av *samtliga* dessa passager sammantagna, alltså som en samlad motpol mot barnets utsaga, skulle inte behöva innebära särskilt mycket för förståelsen av de enskilda passagerna där Josef beskrivs som förälder eller far, då de alltså först i ett senare skede falsifieras av barnets utsaga. Däremot skulle det innebära en avsevärd skillnad för synen på alla dessa passager (och allt textmaterial däremellan) sammantaget. Det går fortfarande att som Brown tala om perikopen som “apophthegm/paradigm” (se ovan), men synen på vilket textmaterial som sammanställts för att peka på det centrala uttalandet (barnets utsaga) skulle i så fall behöva utökas. En större textmassa i allmänhet, och fler utsagor (som i det centrala uttalandet motbevisas) om Josefs roll som förälder/far i synnerhet, har alltså enligt detta synsätt ställts samman för att forma denna textenhet, som alltså fortfarande kan betraktas som “apophthegm/paradigm,” men som större än Browns definition.

Detta synsätt, att textmaterialet sammanställts kring barnets utsaga, löser vidare en problematik rörande det Maria säger, som noterats av Fitzmyer.¹⁸¹ Denne menar det nämligen vara märkligt att Lukas här *inte*, vilket han däremot påstås göra i 3:23 (vilket skall kommenteras nedan), bemödar sig om att skapa konformitet mellan Marias utsaga och “the details of chap. 1.”¹⁸² Vad som alltså enligt Fitzmyer är märkligt, är att Lukas här *inte*, till skillnad från annorstädes, bemödar sig om att harmonisera denna utsaga med tanken på jungfrufödseln. Såväl Browns påpekande beträffande perikopens klassificering som en “apophthegm/paradigm” som idén som här framförts, att Marias utsaga om Josef (och möjligen då även övriga utsagor om honom) ska betraktas som fyllande en kontrasterande funktion, löser denna problematik för Fitzmyer, då ju Marias utsaga just genom att *inte* vara harmoniserad med tanken på jungfrufödseln kan fylla den kontrasterande funktion som den här verkar vara ämnad att göra.

Med detta sagt har så samtliga passager i vilka Josef figurerar som förälder eller far analyserats och givits förklaringar. De observationer som här gjorts gör det möjligt att sluta sig till följande:

1. I de fall där beskrivningen av Josef som förälder eller far uppfattats som överflödigt har en alternativ läsart uppstått som återfinns i ett stort antal manuskript (2:33, 2:43)
2. I de fall där Josef *på något plan* beskrivs som förälder eller far, och detta fyller en funktion i texten, återfinns avsevärt färre manuskript till stöd för en alternativ läsart. Detta gäller i följande fall:
 - a. Evangelisten beskriver Josef som förälder eller far i en situation där just en förälder eller far är nödvändig. (2:27, 2:41)
 - b. Evangelisten låter en annan karaktär (Maria) *felaktigt* beskriva Josef som far i syfte att kontrastera och därmed förstärka en utsaga omkring vilken ett större sammanhang är uppbyggt. (2:48)

Sålunda är det möjligt att tala om ett genomgående mönster för skrivares/kopisters bemötande av de passager då Josef beskrivs som förälder eller far. Avslutningsvis kommenterar Lukas, på samma sett som noterats ovan under **4.3.2**, hur Maria är den som verkar reflektera över och ta störst intryck av det som precis skett, alltså över det som barnet sagt om vem som är dess egentlige far.¹⁸³ Allra sist summerar så Lukas den tid som utspelar sig mellan denna perikop och den efterföljande där Jesu verksamhet inleds, genom att tala om hur Jesus innan hans verksamhet senare inleds blivit både

181 Detta oberoende av hur stor textmassa man menar ingå i detta “apophthegm/paradigm.”

182 Fitzmyer, *Luke*, s. 443. Uttrycket “the details of chap. 1.” specificeras senare som jungfrufödseln; Se Fitzmyer, *Luke*, s. 489.

183 Till skillnad från ovan, där Lukas skrev ut Μαριάμ, använder han här i v. 51 uttrycksättet *hans mor*: καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

äldre och visare.¹⁸⁴

4.6 Jesu släkttavla – Luk 3:23-3:38

Denna perikop, som egentligen inte räknas till Lukas material om Jesu barndom, skall här ändå kort belysas, utifrån två perspektiv. För det första är denna passage utan tvivel att betrakta som en parallell till Jesu släkttavla hos Matteus, vilket som vi sett utgör en naturlig del av dennes redogörelse för Jesu barndom. För det andra innehåller denna perikop, vilket redan noterats, en passage som kan utgöra en nyckel till att förstå evangelisten Lukas förhållningssätt till Josef och dennes relation till Jesus.

Redan en kort jämförelse visar på flera skillnader dessa båda släkttavlor emellan. Något som förenar de båda släkttavlor är hur de ser ut att inledas av en postulering som går att förstå som en överskrift eller förklaring till sagda släkttavla; hos Matteus var det Jesus som davidsson som var det övergripande syftet, här verkar snarare släkttavlan utgöra ett preludium till Jesu verksamhet i och med att det är till just denna som Lukas refererar till i släkttavlans inledning.¹⁸⁵ I sin helhet är släkttavlan hos Lukas mer fast till sin form än Matteus dito; här finns inga av de *avvikelser* från det gängse mönstret som återfinns hos Matteus i form av kvinnor, titlar på personer eller förankringar i det judiska folkets historia.¹⁸⁶ Snarast återges Jesu härkomst i led ända tillbaka till Gud, men här finns, till skillnad från hos Matteus, inte någon specifik koppling till David (även om denne nämns som ett led bland andra i släkttavlan) eller någon utförlig utsaga kring omständigheterna gällande Josef och dennes relation till barnet.¹⁸⁷

Att speciella omständigheter föreligger i denna relation blir däremot tydligt i o m formuleringen att Jesus, enligt vad *det ansågs*, var son till Josef.¹⁸⁸ Formuleringen *ὡς ἐνομιζέτο* kan som vi sett betraktas som ett försök från Lukas sida att konformera det som här sägs om Josef och dennes relation till barnet med andra utsagor som framkommit i Lukas redogörelse för Jesu barndom, såsom tanken om jungfrufödseln.¹⁸⁹ Att det inte heller verkar finnas manuskript innehållande radikalt annorlunda läsarter¹⁹⁰ kan tala för att också skrivare/kopister uppfattat formuleringen på detta sätt.

184 v. 52: Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτεν ἐν τῇ σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις.

185 2:23: καὶ αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ὦν υἱός, ὡς ἐνομιζέτο, Ἰωσήφ τοῦ Ἑλλ...

186 Jämför med observationerna gjorda under 3.1.

187 Jämför med vad som sägs i Matt 1:16.

188 2:23: ... ὦν υἱός, ὡς ἐνομιζέτο, Ἰωσήφ ...

189 Fitzmyer menar det vara troligast att släkttavlan och materialet rörande Jesu barndom redigerats in i evangeliet vid ungefär samma tidpunkt, men att det även är tänkbart att just uttrycket *ὡς ἐνομιζέτο* lagts till i samband med att *enbart* barndomsmaterialet lagts till övrigt berättelsematerial, där alltså släkttavlan redan ingick. Se Fitzmyer, *Luke*, ss. 488f.

190 Notapparaten i NA²⁸ redovisar endast en alternativ ordföljd, ὦν ὡς ἐνομιζέτο υἱός, vilken återfinns i A K N Γ Δ Θ 0102 f¹³ 33. 565. 700. 1424. 2542 ℵ sy^h. Den antagna läsarten återfinns i φ⁴ ⚭ B L W Ψ 070 f¹ 892. 1241. / 2211.

Det går också att uppfatta $\omega\varsigma \epsilon\nu\omicron\mu\iota\zeta\epsilon\tau\omicron$ som ett sätt att försöka summera eller kommentera den i någon mån dubbla bild av Josef och hans relation till barnet som tecknas i Lukas berättelser om Jesu barndom; detta uttryck verkar kunna täcka båda de perspektiv som fått komma till tals i de texter hos Lukas som här behandlats, såväl det att Josef vid flera tillfällen beskrivits som förälder eller far, som att en sådan status för hans del tillbakavisats i barnets utsaga. Lukas inleder alltså sin redogörelse för Jesu verksamhet med att redogöra för hur bilden av vem som är Jesu far inte verkar ha varit helt klarlagd.

Avslutningsvis är det värt att notera att Josef hos Lukas beskrivs som son till Eli, medan han hos Matteus istället är son till Jakob. Brown,¹⁹¹ som ägnar ett längre avsnitt åt denna diskrepans mellan de båda evangelisterna, kommer med flertalet teorier och förklaringar kring de divergerande uppgifterna om Josefs far. Här finns inte utrymmet att redogöra för dessa, men det går utifrån enbart de olika uppgifterna hos evangelisterna att sluta sig till att de traditioner som fanns rörande Josef vid tiden för evangeliernas komposition inte inbegrep någon entydig föreställning gällande namnet på Josefs far.

4.7 Konklusion

För att summera går det att tala om två parallella teman när det kommer till hur Josef beskrivs av evangelisten Lukas:

1. Lukas beskrivs vid flera tillfällen som *förälder* och *far* till barnet...
2. ...men i övrigt är han mycket litet representerad i texten.

1. Det har noterats hur Lukas, åtminstone i vissa passager, inte räds att kalla Josef vare sig förälder eller far. Det har också noterats hur, i vissa fall, dessa uttrycksätt skrivits om eller helt tagits bort i ett flertal manuskript, medan andra passager lämnats tämligen orörda, vilket verkar tyda på att även skrivare/kopister i vissa av passagerna ansett detta slags titlar passande, eller åtminstone inte besvärande i relation till exempelvis tanken om jungfrufödseln. Viktigt att notera med tanke på beskrivningen av Josef som förälder/far är dels att de passager där Josef beskrivs på detta sätt endast är spridda över en begränsad del av textmaterialet (beskrivningen av Josef som förälder/far är alltså inte genomgående närvarande i Lukas berättelser om Jesu barndom, utan återfinns enkom i de två sista perikoperna).¹⁹² Vidare har vi sett hur barnets utsaga om vem som är dess egentlige far verkar inta en central position som falsifierar åtminstone en av dessa utsagor om Josef som förälder/far, eller, med ett förändrat perspektiv, flertalet eller rentav samtliga. Summa summarum finns alltså flera passager i Lukas som beskriver Josef som förälder/far, samtidigt som dessas

¹⁹¹ Brown, *Birth*, ss. 84ff.

¹⁹² Släkttavlan borträknad.

närvaro är begränsad till de två avslutande perikoperna i berättelsematerialet och ett antal av dem inte bara kan, utan verkar ha till syfte, att falsifieras av barnets utsaga.

2. Det dominerande temat i Lukas bild av Josef är emellertid dennes frånvaro, faktisk såväl som relativ. Den faktiska frånvaron består i att Josef, i synnerhet i de första perikoperna, nämns mycket sparsamt. I den inledande halvan av Lukas berättelse om Jesu barndom nämns Josef endast en gång (1:26/27), som den Maria är trolovad med. I den andra halvan nämns Josef ett flertal gånger, men med undantag av 2:4-5, där Josef ser ut att vara den handlande parten, är det i samtliga fall tillsammans med eller i relation till Maria. Josef och Maria nämns vid flera tillfällen tillsammans, men av dessa båda är det alltid *hon* som talar, tilltalas och reagerar djupast på vad som sker; Josef kan visserligen som vi sett tillskrivas vissa handlingar och reaktioner, men då alltid, utom i 2:4-5, tillsammans med och ibland i mindre utsträckning än Maria.

Det är vidare i relation till hur Lukas framställer övriga karaktärer i barndomsberättelserna som Josef framstår som särskilt frånvarande. Redan en översiktlig läsning av Lukas 1-2 visar nämligen hur evangelisten i sin redogörelse för Jesu barndom förser läsaren med en stor mängd information om en rad karaktärer. Paradexemplet här är givetvis Maria, som vid sidan av barnet är barndomsberättelsen självklara huvudperson. Men också andra karaktärer, såsom Sakarias, Elisabet, Simeon och Hanna, ges av Lukas utförligare beskrivningar än vad evangelisten vid något tillfälle förser Josef med. Vidare talar alla dessa övriga karaktärer, i dialog och/eller i längre monologer.¹⁹³

Det är i ljuset av dessa karaktärer och Lukas beskrivningar av dem som Josef alltså framstår som särskilt frånvarande; det faktum att Josef beskrivs mycket sparsamt kan alltså inte förklaras av att Lukas generellt skulle vara ointresserad av eller oförmögen till att utförligt beskriva karaktärerna i sin berättelse, snarast talar beskrivningarna av Sakarias, Elisabet, Simeon och Hanna för det motsatta, vilket sammantaget alltså inte talar för Lukas ointresse för karaktärerna i sin berättelse i allmänhet, utan för ett ointresse för Josef i synnerhet. Denna studie av bilden av Josef hos evangelisten Lukas har alltså påvisat en faktisk frånvaro, medan en översiktlig utvärdering av övriga karaktärer visat tydligt på Josefs relativa frånvaro i relation till övriga karaktärer, vilket gör hans frånvaro totalt sett än mer påtaglig.

¹⁹³ Dock med den reservationen att Hanna endast beskrivs tala (2:38), utan att det som sägs skrivs ut av evangelisten. För beskrivningar av dessa karaktärer, se Luk 1:5-25, 36, 39-45, 57-80 (Sakarias och Elisabet); 2:25-32, 34-35 (Simeon); 2:36-38 (Hanna).

5. Slutdiskussion och resultat

I den inledande delen av denna studie presenterades en lista över gemensamma nämnare de båda evangelisternas barndomsberättelser emellan (2.3), vilken baserades på en sammanställning hämtad ur Browns *The Birth of the Messiah*. Denna uppsats har, om än med vissa förbehåll, föreslagit två tillägg beträffande Josef till sagda lista.

Det första tillägget avser Josefs roll som far i juridisk mening. Hos Matteus manifesterar sig detta som vi sett genom att Josef är den som ger barnet dess namn (1:25) till följd av den befallning som ängeln gett honom (1:21). Även hos Lukas kan vi emellertid se hur Josef finns med i åtminstone ett sammanhang där han kan förstås som fyllande en sådan funktion (2:27). Han beskrivs där dels som förälder (γονεῖς); men i denna passage återfinns också få manuskript innehållande omskrivningar av denna term, vilket verkar tyda på att skrivare/kopister i detta fall uppfattat γονεῖς som ett i sammanhanget lämpligt epitet.

Det andra tänkbara tillägget avser det faktum att Josef av såväl Matteus som Lukas verkar beskrivas som religiöst observant. Hos Matteus ser vi detta i den här antagna förståelsen av δίκαιος, ett ord med vilket Josef beskrivs i 1:19. Hos Lukas framträder denna egenskap hos Josef i det att han och Maria på årlig basis besöker Jerusalem i samband med påskfirandet, och att detta återkommande handlande beskrivs på ett sätt som mycket väl kan signalera att de gör detta av fri vilja snarare än som tvingade av lagen.

Trots den lista över gemensamma nämnare som presenterades i denna studies inledning, och de tillägg till densamma som denna studie presenterat, är det emellertid skillnaderna som är dominerande de båda evangelierna emellan, inte minst beträffande synen på Josef. I de båda konklusionerna i 3.5 och 4.7 kan vi nämligen se hur Josef hos Matteus respektive Lukas gestaltats på sätt som kan betraktas som varandras motsats, vad gäller följande två parametrar:

a. Det utrymme Josef ges i texten.

b. Terminologi och meningsbyggnad i beskrivningarna av Josef.

a. Vad gäller det utrymme Josef ges i texten är det tydligt att Matteus bereder en avsevärt större plats för honom i jämförelse med Lukas. Detta manifesterar sig som vi sett i det att Josef av Matteus beskrivs mer utförligt, samt att han ges en mer aktiv roll i berättelsematerialet. Hos Lukas är däremot såväl beskrivningar av Josef som dennes roll i berättelsematerialet avsevärt mer tillbakadraget, vilket som vi sett blir än mer tydligt då beskrivningen av Josef ställs i relation till hur Lukas beskriver andra karaktärer i sin redogörelse för Jesu barndom.

b. Vad gäller de ord med vilka Josef beskrivs är tillståndet snarast det motsatta. Vi har sett hur Lukas vid flera tillfällen beskriver Josef som far (πατήρ) och förälder (γονεῖς), termer vilka vi sett

återfinns i skilda sammanhang och med skilda funktioner. Hos Matteus är inte bara dessa båda termer helt frånvarande, evangelisten använder som vi sett också andra tillgrepp i beskrivningen av Josef, såsom meningsbyggnad och valet av formuleringar, för att för Josefs del markera en distans gentemot Maria och barnet; terminologi och meningsbyggnad samverkar alltså för att motverka att Josef beskrivs som far, förälder, eller någon annan till Maria och barnet alltför närstående person. Dessa båda faktorer sammantagna innebär i sin tur att det är möjligt att dra följande slutsatser:

- a. Båda evangelisterna önskar tillskriva Josef en viss betydelse, vilket hos Matteus manifesteras genom att Josef både beskrivs och ges utrymme att handla, medan Lukas istället utverkar detta genom att vid flera tillfällen benämna Josef som förälder eller far.
- b. Båda evangelisterna önskar dock även undvika att tillskriva Josef en alltför stor betydelse, vilket hos Matteus manifesteras genom att Josef genom ordval och meningsbyggnad hålls på "armlängds avstånd" från Maria och barnet, medan Lukas utverkar detta genom att varken beskriva Josef eller låta honom agera i någon större utsträckning, inte minst i jämförelse med andra karaktärer.
- c. Summan av **a** och **b** är att båda evangelisterna har en i någon mån ambivalent inställning till Josef, vilket innebär att *båda* evangelieberättelserna å ena sidan innehåller aspekter som skänker Josef en viss betydelse samtidigt som *båda* också innehåller aspekter som skriver ner Josefs betydelse; ambivalensen hos respektive evangelist gestaltar sig alltså i att de nyttjar sinsemellan motstridiga perspektiv för att undvika en beskrivning av Josef som varken alltför betydelsefull eller dettas motsats.

I inledningen till denna studie efterfrågades om och hur beskrivningen av Josef kan sägas förbereda för Jesu verksamhet och hans tal där om sin himmelske fader. Denna studie har visat på en ambivalens hos evangelisterna Matteus och Lukas kring hur Josef skall framställas i redogörelserna för Jesu barndom, vilket får ses som ett tecken på en kunskap hos evangelisterna om Jesu senare tal om sin himmelske fader redan när barndomsberättelserna komponerats. Evangelisternas vetskap om Jesu senare utsagor om sin himmelske far har alltså lett till den osäkerhet kring hur Josef skall framställas som denna studie påvisat.

Detta syns inte minst vid de tillfällen hos Lukas där Josef beskrivs som förälder eller far. Denna studie har rörande dessa passager visat på att åtminstone vissa skrivare/kopister uppfattat dessa epitet som problematiska då de applicerats på Josef. Det har som vi sett emellertid inte varit fråga om någon genomgående redigering där samtliga dessa passager skrivits om. Istället ser åtminstone vissa skrivare/kopister ut att ha utvärderat varje enskild passage separat enligt principen att Josef även fortsättningsvis kan kallas förälder/far om han i det aktuella fallet kan uppfattas som fyllande

en sådan funktion; när så inte har varit fallet har däremot flertalet skrivare/kopister hemfallit åt omskrivningar.

6. Litteraturförteckning

Ahlberg, Axel W., Lundqvist Nils & Sörbom, Gunnar, *Nordstedts Latinsk-Svenska Ordbok*, Andra upplagan, Stockholm: Nordstedts Ordbok, 2001.

Aland, B. & Aland, K., *The Text of the New Testament*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1987 & 1989.

Aland, B. & Aland K. et al, *Nestle-Aland Novum Testamentum Graece*, 27e reviderade upplagan, nionde korrigerade tryckningen, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1898 & 1993, 2007.

Albright, W. F. & Mann, C. S., *Matthew*, New York: Doubleday, 1971.

(The) American and British Committees of the International Greek New Testament Project (Red), *The New Testament in Greek; 3, The Gospel According to St. Luke. Part 1: Chapters 1-12*, Oxford: Clarendon Press, 1984.

Brown, Raymond E., *The Birth of the Messiah*, London: Doubleday, 1993.

Filas, Francis L., *Joseph: The Man Closest to Jesus*, Boston: Daughters of St. Paul, 1962.

Fitzmyer, Joseph A., *The Gospel According to Luke I-IX*, New York: Doubleday, 1981.

France, R. T., *The Gospel of Matthew*, Grand Rapids & Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 2007.

Hayes, J. H. & Holladay, C. R., *Biblical Exegesis – A Beginner's Handbook*, Louisville: Westminster John Knox Press, 2007.

Heikel, Ivar & Fridrichsen, Anton, *Ordbok till Nya Testamentet och de Apostoliska Fäderna*, Omtryck, Uppsala: Universitetstryckeriet, 2010.

Henrikson, Alf, *Antikens Historier I & II*, Sjätte upplagan, Bonniers: Stockholm, 1968.

Keener, Craig S., *A Commentary on the Gospel of Matthew*, Grand Rapids & Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1999.

Liddell, H. G. & Scott, R., *Greek – English Lexicon with a Revised Supplement*, Oxford: Clarendon Press, 1996.

Lindskog, Claes, *Grekiska Myter och Sagor*, Stockholm: Natur och Kultur, 2011.

Metzger, B. M. & Ehrman, B. D., *The Text of the New Testamentum – Its Transmission, Corruption, and Restoration*, New York & Oxford: Oxford University Press, 2005.

Metzger, B. M. et al, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, London & New York: United Bible Societies, 1975.

Parrinder, Geoffrey., *Son of Joseph: The Parentage of Jesus*, Edinburgh: T & T Clark, 1992.

Plummer, A., *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to S. Luke*, Edinburgh: T & T Clark, 1969.

Stobaeus, Per., *Josef – Om Jesu far i Bibeln och den kristna traditionen*, Skellefteå: Artos & Norma, 2014.

Strutwolf, Holger (Red)., *Nestle-Aland Novum Testamentum Graece*, 28e reviderade upplagan, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

Weber, Robert & Gryson, Roger., *Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1969 & 2007.